

¿Escuchamos a Dios Hoy?

Een verkenning van het ontstaan van Carlos Mesters' methode in Latijns-Amerika en de betekenis hiervan voor ons.

Luisteren wij naar God vandaag?

Eindwerkstuk in het kader van de bacheloropleiding Theologie Levensbeschouwing,
Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing, lesplaats Amsterdam.

Door: Geerte Dellaert

Studentnummer: 2074290

Begeleid door: Ko Schuurmans

Datum: 25 mei 2010

Plaats: Nijmegen

De feiten van het leven, de gebeurtenissen van elke dag, de dingen die er zo plaatsvinden in de wereld, dit alles is voor mij een gebroken schilderij, uit elkaar gevallen in ontelbare stukken, waar geen verband noch eenheid tussen te zien is. Het gelaat dat er op stond afgebeeld, is niet meer herkenbaar. Het schilderij was al gebroken toen ik geboren werd. Ik heb het nooit gezien. Maar toch weet ik dat het bestaat, want ik zie nog zijn trekken, verscheurd en geschonden, in die brokstukken van het leven. Het moet een heel mooi Gelaat zijn, want, zelfs gescheurd en geschonden, zijn zijn trekken nog zo rustig, nog zo gelaten en zo aantrekkelijk dat ik er heimwee van krijg. Veel mensen zijn bezig, op verschillende manieren, het schilderij te herstellen. Ik weet niet of zij dat doen omwille van het schilderij op zich of omwille van het gelaat. Toen dacht ik bij mezelf: ik ga meedoen, en proberen dat verscheurde leven weer heel te maken. Ik wil dat gelaat zien wat me zo aantrekt. Soms lijkt het me alsof we er bijna mee klaar zijn, en dan bekruipt me steeds de gedachte: ik moet dat gelaat al eens eerder gezien hebben, maar ik weet toch niet meer waar noch wanneer. Zoiets duurt echter maar heel even. Dan valt alles weer uit elkaar, en blijf ik met de brokstukken zitten. Toch blijf ik doorgaan, samen met anderen, zoekend naar de ontbrekende stukken. Tot nu toe ben ik er niet in geslaagd. Maar iets zegt me dat dat een keer zal gebeuren. En dat zal, zo verzeker ik je, de gelukkigste dag van mijn leven zijn. Want in dat Gelaat zit de sleutel van mijn leven, de zin van ons bestaan en van onze strijd voor een betere wereld. Ik wil dat Gelaat zien dat me zo aanstaart en aantrekt vanuit de brokstukken van het leven.

-Carlos Mesters-

(uit: VWP Special Kontaktblad september 1997: *Geroepen tot een beroep, verslag en nabeschouwing van drie studiedagen.*)

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Binnen welke context is de bevrijdingstheologie tot stand gekomen in Latijns-Amerika?	8
<i>De koloniale periode.....</i>	<i>8</i>
<i>Dekolonisatie.....</i>	<i>9</i>
<i>Postkolonisatie.....</i>	<i>10</i>
<i>Verskillende theologieën in de geschiedenis van Latijns-Amerika .....</i>	<i>11</i>
<i>Vaticaanum II .....</i>	<i>12</i>
<i>Een theologie van bevrijding .....</i>	<i>13</i>
<i>bevrijdingsopdracht.....</i>	<i>14</i>
<i>Vertrekpunt van de bevrijdingstheologie .....</i>	<i>15</i>
Kerkelijke klimaat waarin Carlos Mesters naar voren komt.....	16
Biografie Carlos Mesters	18
Hoe spreekt hij zelf over de basisgemeenschappen die de Bijbel bestuderen?	22
<i>Wat bedoelt Carlos Mesters met de term “het volk” .....</i>	<i>22</i>
<i>De oude kijk maakt het boek nieuw.....</i>	<i>22</i>
<i>Zeven kenmerken .....</i>	<i>24</i>
Hoe vormt Carlos Mesters deze Bijbelcursus bijeenkomsten?	27
<i>Een voorbeeld van Carlos Mesters zelf over zijn Bijbelcursus voor de cursusleiders. ....</i>	<i>27</i>
<i>De methode .....</i>	<i>28</i>
<i>Wat gebeurt er tijdens deze bijbellezing.....</i>	<i>29</i>
<i>De structuur van zo’n bijeenkomst .....</i>	<i>30</i>
Unieke manier van Bijbellezen	32
<i>Rol van de exegese .....</i>	<i>32</i>
<i>Escuchar a Dios Hoy .....</i>	<i>32</i>
<i>Moeilijkheden voor de begeleiders van de Bijbellezing.....</i>	<i>35</i>
<i>Afstand tussen geleerde en gewone mens.....</i>	<i>35</i>
<i>De rol van de Bijbel binnen de volkse lezing.....</i>	<i>37</i>
Wat betekent zijn methode voor ons?	39
<i>Een nieuwe rol van de kerk .....</i>	<i>39</i>
<i>Op een nieuwe manier naar de Bijbel kijken.....</i>	<i>39</i>
<i>Ons eigen leven aan de Bijbel relateren.....</i>	<i>40</i>
<i>Voor de Ontwikkelingshulp .....</i>	<i>40</i>
<i>Kaïn en Abel- een voorbeeld van een toepassing van zijn methode in Nederland.....</i>	<i>42</i>
<i>Een voorbeeld van deze methode .....</i>	<i>44</i>
Conclusie	46
Literatuurlijst	49

Inleiding

In het 3^e jaar van mijn studie theologie levensbeschouwing tijdens het vak theologie en samenleving, bestuurden wij literatuur waarin we keken naar de manier waarop theologische onderwerpen in de maatschappij zichtbaar werden. Tijdens deze collegereeks kwam ook een tekst van Carlos Mesters naar voren. De eenvoud van zijn tekst en de interculturele theologische aspecten waarover hij sprak raakten mij gelijk.

Voor mij was het nieuw dat theologie ook eenvoudig en concreet kon functioneren, ik ervaarde theologie vaak als een moeilijk geheel van abstracte onderwerpen waarop heel lang gestudeerd moest worden om het te begrijpen. Iets waarvan ik altijd een gat heb ervaren tussen kerk en maatschappij en om deze reden heb ik me dan ook altijd geïnteresseerd voor een theologie met één krachtige boodschap van solidariteit en concreetheid.

Ook het interculturele aspect sprak mij zeer aan. Ik heb in mijn leven veel gereisd en kennis gemaakt met – en geleerd over andere culturen. Latijns-Amerika is voor mij een heel interessant continent. Tijdens een aantal reizen die ik naar Mexico heb gemaakt, zag ik de rijkdom van de elite tegenover de armoede van grote massa's mensen. Ik kan me momenten herinneren waarbij ik naar een vriend ging die in een volledig ommuurde wijk woonde met een dure auto, rijke vrienden en een goede opleiding. Buiten de ommuurde wijk lagen echter sloppen waar het heel moeilijk was om een echt geslaagd leven tot stand te brengen. Omdat het een cirkel is houdt het systeem zichzelf in stand. De rijken trekken op met rijke mensen, noemen de armere mensen naco's en kijken neer op hen.

Hierdoor ontstaat een grote kloof tussen arm en rijk, die naar mijn idee juist door een instantie als de kerk goed gedicht kan worden. De kerk leert ons dat wij allemaal gelijk zijn en allen de opdracht hebben om Jezus' werk voort te zetten van liefde. Naar mijn idee is bevrijdingstheologie daar hard naar op weg en ziet zij in dat theologie van het volk moet zijn en juist in verhalen van onderdrukking God zich toont als de bevrijder te midden van armoede.

Verder belicht hij naar mijn idee ook een interessante catechetische kant. Tijdens mijn stage in jaar 4 ben ik aanwezig geweest bij de catechese voor tieners en jongeren. Ik vond dat lastig om een balans te vinden tussen goed onderricht en een leuke tijd hebben. Hoe sluit je aan op de belevingswereld van de mensen en maak je toch je verhaal duidelijk? Daarin heeft Carlos Mesters denk ik een goede balans gevonden. Hij weet hoe hij de Bijbeltekst kan laten leven vanuit de belevingswereld van de mensen zelf. Dat vind ik heel boeiend.

Vanuit mijn interesse en om het onderwerp in zijn context te plaatsen heb ik een voor een structuur in mijn verhaal gekozen die van een macro- naar microperspectief gaat. Ik kijk als eerste kort naar de geschiedenis van Latijns-Amerika, om te kunnen vaststellen welke rol

kolonialisme heeft gespeeld welke leidde tot de vorm die de maatschappij nu heeft. Op welke manier is de bevrijdingstheologie door deze achtergrond gevormd?

Vanuit dit onderwerp ga ik kijken naar de specifieke beweging van de basisgemeenschappen. Hierbij kijk ik naar de rol die Carlos Mesters hierin gespeeld heeft en hoe hij dit heeft gedaan. Afsluitend kijk ik met name naar wat wij kunnen leren van deze ontwikkelingen en op welke manier wij, in onze huidige westerse samenleving, kunnen leren van deze concrete vorm van theologiseren.

Tijdens mijn betoog zal ik me met name focussen op de culturele, sociologische, en hermeneutische aspecten van de exegese, en de context waarin deze gepraktiseerd wordt, zoals Carlos Mesters deze heeft opgesteld. Ik ben me ervan bewust dat zijn methode bekritiseerd wordt door sommige exegeten, omdat zij van mening zijn dat het geen volledig exegetisch beeld van een Bijbeltekst verschaft door slechts te kijken naar de betekenis zoals “het volk” deze interpreteert door ervaring. Op deze kant van het verhaal wil ik mij niet focussen omdat ik denk dat het afbreuk doet aan mijn verhaal door te veel uit te wijden over de kritiek op zijn manier van exegetiseren, hierom kies ik ervoor het intrinsiek te benaderen en niet extrinsiek.

De relevantie van mijn betoog, wil ik eruit laten blijken dat het voor ons ook zinvol is. Het vindt aan de andere kant van de wereld plaats in een geheel andere context maar toch kunnen wij er hier ook van leren. Dat hoop ik te ontdekken. Mijn scriptiebegeleider zei heel mooi: *zodat het geen ver-van-mijn-bed show wordt en dat duidelijk wordt wat wij van Mesters kunnen leren voor "hier"*.

Ik wil mijn scriptiebegeleider Ko Schuurmans bedanken voor de begeleiding en met name voor het aanstekelijke enthousiasme waardoor ik de motivatie bleef houden om te schrijven over dit onderwerp. De stof werd levend.

Verder wil ik ook mijn moeder bedanken, dat ze mij op emotioneel gebied heeft gesteund met de laatste loodjes.

Binnen welke context is de bevrijdingstheologie tot stand gekomen in Latijns-Amerika?

belichting vanuit een historisch perspectief.

Om de bevrijdingstheologie te begrijpen dien je in de eerste plaats te kunnen verplaatsen in de onderdrukten van deze wereld. Dat betekent een kunnen inleven in het volk van Latijns-Amerika. Een algemeen inzicht in de religieuze geschiedenis van dit continent is dan ook belangrijk voor begrip in de leefwereld van haar bewoners. Ik zal kort de historische achtergrond schetsen, welke heeft bijgedragen aan het ontstaan van de bevrijdingstheologie en ik zal hierbij de sociologische-, de koloniale- en religieuze factoren nader bekijken.

De koloniale periode

In de 15^e eeuw werd, met het verdrag van Tordesillas, door Paus Alexander de VI de wereld verdeeld in Portugees- en Spaans bezit. Op dat moment waren de Spanjaarden klaar om de inheemse bevolking van Amerika te bekeren. Kort daarvoor hadden ze het zuiden van Spanje teruggewonnen van de Moren en met dat strijdgevoel gingen ze ook hier aan de slag. Met de zwarte madonna uit Montserrat als patrones bekeerden ze de lokale bevolking. De Spanjaarden zagen de indianen, de Maya's, Azteken en Inca's als primitieve stammen die er duivelse praktijken op nahielden, en ze bekeerden de inheemse bevolking op een brute manier. De een werd nog bruter bekeerd dan de ander. Dit geweld speelde zich niet alleen af tussen de conquistadors en de indianen, maar ook tussen de conquistadors onderling. Ze hadden immers goudmijnen ontdekt en waren in staat elkaar hierom uit te moorden.

Nadat het katholicisme was ingevoerd, waren het vooral franciscanen en jezuïeten die verandering brachten in de manier waarop religie en andere aspecten van de samenleving (zoals onderwijs, en financiën) door de mensen zelf beleefd werd. Waar men het eerst ervaarde als star werd het wat losser. Jezuïeten maakten het zelfs mogelijk dat de oude religie in de kerken beoefend werd, doordat ze hun eigen oude culturele gewoonten op konden nemen in de nieuwe religie (oude kleding, rituelen en zelfs Goden). De nieuwe katholieken ervoeren op deze manier geen verschil tussen hun oude en vertrouwde religie, en het nieuwe katholicisme. Aan de buitenkant leken ze gelovige katholieken, maar van binnen hadden ze veel van hun oude gebruiken bewaard. Later tijdens de inquisitie, rond 1570, werd dit bruut afgeschaft en werd het geloof orthodoxer.¹

---

¹ O. Chadwick, 1995, History of Christianity, George Weidenfeld & Nicolson Ltd The Orison Publishing Group, London. Chapter five: the New World and Reform.

Gedurende deze koloniale periode werd er een sterk onderscheid gemaakt tussen de rassen en beschouwden vele blanken zichzelf als superieur. In de zestiende eeuw werden de hogere wijdingen niet toegediend aan de inheemse bevolking en hiermee werd de kerk een Spaanse aangelegenheid. Ditzelfde idee komt ook sterk terug in de periode waarin slavernij opkwam en plaatsvond.²

Met deze ontwikkelingen markeert de kolonisatie een belangrijk punt in de geschiedenis voor de beleving van cultuur, religie en zelfbewustzijn van de inheemse, oorspronkelijke bevolking. Het is vanuit deze positie van onderdrukking dat door de eeuwen heen een theologie ontstond welke toegankelijk was voor de onderdrukten van de spaanse overheersing en diens bedachte theologieën. Deze theologieën van de Spanjaarden hielden op na het tweede Vaticaans concilie, en pas toen kreeg een gesproken theologie, zoals de bevrijdingstheologie, de ruimte om te ontstaan. Het theologisch denken van de bevrijdingstheologie is dus vooral een gesproken theologie.

Dekolonisatie

Tussen 1810 en 1824 kwamen de eerste protesten richting Spanje en Portugal die zouden leiden tot onafhankelijkheid. Op het politieke vlak kwam er dekolonisatie maar op sociaal vlak bevestigde het kolonialisme zich. De *criollos* (de aanduiding voor in Latijns-Amerika geboren nakomelingen van Spaanse kolonisten) waren de voorgangers geweest in de nationale revoluties en kwamen nu overwegend aan de macht.

Ook de grote plantages, zoals men dat ook in Spanje had, waren in handen van de burgerij of grootgrondbezitters uit de hoofdstad of een buitenlandse onderneming. Deze grote plantages waren tot stand gekomen door de *criollos* die in 1848 het liberalisme omarmd hadden. Na de golf van het liberalisme die Europa overspoeld had, sloeg dit ook in Latijns-Amerika aan. De *criollos* introduceerden individueel grondbezit. Door huwelijken tussen de rijke grootgrondbezitterfamilies, bleef de grond onder de rijke families. De indianen werkten op deze grond en werden uitgebuit. Tot deze families behoorden zowel liberalen als katholieke conservatieven. Tussen deze families speelden zich door de concurrentie burgeroorlogen af. Het was ook in deze periode dat er handelsovereenkomsten werden gesloten met het Britse Rijk, waardoor er vanuit de Verenigde Staten veel plantages beheerd werden in Centraal-Amerika. Tegen het eind van de 19^e eeuw waren de VS en het Britse Rijk dus een economische uitbuiters van deze gebieden.

Waar in andere gebieden op de wereld eind 19^e eeuw de middenklasse ging opstaan tegen de kolonials, gebeuren dat niet in Latijns-Amerika. De *criollos* bleven aan de macht op politiek gebied, hierom kan men in deze context nog niet echt over dekolonisatie spreken.

---

² N. van den Akker & P. Nissen, 1999, *Wegen en Dwarswegen*, Boom, Amsterdam. blz. 218

Een visie die op deze periode, was de visie van de *dependencia*-school. Deze visie werd na de 2^e wereldoorlog populair en hield in dat de expansiedrift van de Spanjaarden en Portugezen in eerste instantie samen had gehangen met het goud en zilver. Secundair werden de plantages als bron van inkomsten. Deze plundering geschiedde vooral vanwege de goedkope arbeidskrachten van de slavernij.

Essentieel voor de Europese groei wordt de kapitalistische uitbuiting gezien van Latijns-Amerika.³

Postkolonisatie

In de tweede helft van de 19^e eeuw kwam de urbanisatie, modernisatie en industrialisatie op. Het centrum van politieke en economische macht verschoof van de plantages naar de steden. In veel landen kwamen er meer mensen van de bevolkingsgroepen Mulatten (half blank, half zwart) en Mestiezen (half blank, half indiaan). Sommige van deze bevolkingsgroepen werden een middenklasse en begonnen een belangrijke rol te spelen in politieke en economische machten. De steden groeiden. Echter, op het land bleven de grootgrondbezitters aan de macht, hun macht groeide zelfs en de indianen leden daar onder.⁴ Afhankelijk van de export, in handen van de rijken, en konden Latijns-Amerikaanse landen op economische gebied niet groeien. ook de staatsschuld voorkwam een groei. Door geld te besteden in mislukte modernisering van land- en mijnbouw, werden ze gedwongen geld te lenen van andere landen.

Begin 20^e eeuw werd gekarakteriseerd door een afkeer van de indeling van het land en een nieuwe beweging streed voor de herindeling van de maatschappij van een traditionele naar een vrijere maatschappij. Deze nieuwe beweging werkte samen met andere bewegingen en vormde zo een groter front tegen het traditionele systeem. Deze nieuwe beweging werd mede gevormd door middenklassers en militairen. Er werden veel staatsgrepen gepleegd. De schulden namen toe door het gebrek aan regeerervaring. Door inflatie en een slechte economie, ging de welvaart achteruit en wilde de bevolking en het westen een democratie vormen. Door gebrek aan ervaring werd deze democratie echter slecht uitgevoerd.⁵

In de jaren '50 en '60 stonden er nationalistische leiders op. Deze nationalistische leiders kwamen op voor de belangen voor de lokale bevolking en stelden importsubstitutie in. Hiermee wilden ze zelfvoorzienend zijn. Echter werd de rijke en urbane bevolking bevoordeeld maar bleven de mensen op het platteland achter omdat ze de dure producten niet meer konden

---

³ G. de Vylder, 2006, Globalisering, groei en ontwikkeling, Garant-uitgevers, Antwerpen- Apeldoorn. Blz. 75

⁴ E. Bradford Burns, 1972, A Concise Interpretive History, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, Blz. 140-143

⁵ E. Bradford Burns, 1972, A Concise Interpretive History, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, Blz. 151-156

betalen. Door deze armoede gingen zij naar de stad voor werk en belandden in sloppenwijken. Deze zelfvoorzieningheid zorgde echter voor een afhankelijk kapitalisme in Latijns-Amerika zelf van rijke landen die slechts een klein gedeelte van de bevolking bevoordeelde maar grote massa's achterstelde.⁶

Door een dus nog steeds bestaande, oneerlijk verdeelde rijkdom, die zijn oorsprong vond in het koloniale verleden, ontstonden er een kloof tussen arm en rijk. Hierdoor werd het continent kwetsbaar voor het socialisme en communisme. Door de goede banden die Latijns-Amerika van de Sovjet-Unie, begon de VS partijdig te handelen in haar beleid met betrekking tot Latijns-Amerika. De VS steunde landen met een anticomunistische instelling, ondanks dat deze niet altijd democratisch waren. Hierdoor ontstond nog grotere schade op economisch en politiek gebied, en kreeg corruptie de vrije hand. Een economisch beleid was in lage mate aanwezig.⁷

In deze context van een gebrek aan constructief beleid ontstonden revolutionaire bewegingen en traden mensen op met een socialistische wereldvisie. Zij zagen de arme massa mensen, probeerden juist hen te helpen door voor hen op te staan en de armoede te bestrijden. Dit trok door in heel de samenleving waaronder ook de kerk.

Verskillende theologieën in de geschiedenis van Latijns-Amerika

Binnen de geschiedenis van Latijns-Amerika die op de koloniale periode volgt, kan je eigenlijk spreken over verschillende theologieën.

Theologie van de ontwikkeling (*"God- is-met-ons" in de ontwikkeling*).

Door het falende gedachtegoed van wat de *theologie van de ontwikkeling* werd genoemd (omdat Latijns Amerika juist in haar ontwikkeling onderdrukt werd door de westerse grootmachten, sloeg dat niet aan),

Theologie van de revolutie in 1969 (*God is daar waar de wereld op revolutionaire wijze veranderd*).

Later kwam het ook falende *theologie van de revolutie*, wat ook te weinig aansloot op de concrete situatie van verdrukking in Latijns-Amerika.⁸

Theologie van de bevrijding

Begon met een boek van Gutiérrez in 1971. Op de theologie van de bevrijding zal ik in het verhaal hierop volgend verder in gaan.

---

⁶ L. Boff & C. Boff, 1986, Wat is Theologie van de Bevrijding?, Averbode, Apeldoorn. Blz.79

⁷ M.C. Gutman e.a., 2003, Perspectives on Las Americas, Blackwell Publishers Ltd, United Kingdom. Blz.5

⁸ K. Schuurmans, 1995, Theologie van de Bevrijding: Wat is dat?, Blz. 2

Vaticanum II

De bevrijdingstheologie ontstond vanuit de idee om heil te brengen voor de onderdrukten. Deze ontstond in de jaren 70. Ik denk dat de rol die Vaticanum II heeft gespeeld bij het ontstaan van deze theologie heeft, een grote invloed gehad. Een aantal beslissingen die daar genomen maakten dat het volk een grotere invloed kreeg op de manier waarop de kerk een nieuwe vorm kreeg, en er was voor het volk. Deze veranderingen vonden onder andere plaats in de liturgie. Omdat ik denk dat de liturgische veranderingen een goed beeld schetsen van een versoepelend assimilatieproces die ruimte heeft gegeven voor het ontstaan van de bevrijdingstheologie, noem ik er kort een aantal voorbeelden hiervan.

- Vereenvoudiging van de riten
  - De kerk spreekt bij dit onderwerp over een actieve deelname.
  - *“door deze vernieuwing moeten teksten en riten zo geschikt worden dat ze duidelijker het heilige dat zij aanduiden, uitdrukken en dat het christenvolk dit voor zover het mogelijk is, gemakkelijk kan vatten en er deel aan kan nemen in een volle actieve en aan de gemeenschap eigen viering.” (21)*
  - *“....Daarom moeten de riten, met behoud uiteraard van hun substantie eenvoudiger worden...” (50)*
- Invoering volkstaal
  - zoals bij reformatie.
  - *“ de vertaling van de latijnse tekst in de volkstaal, welke in de liturgie gebruikt moet worden, moet door het bevoegde territoriale kerkelijke gezag, waarover boven, worden goedgekeurd. (36: 4)*
- Mogelijkheden tot aanpassing van liturgie
  - *“De kerk wil in hetgeen het geloof of het welzijn van heel de gemeenschap niet raakt, geenszins een star en onwrikbaar systeem opleggen ook niet in de liturgie, integendeel zij houdt de natuurlijke aanleg en de gaven van naties en volkeren in ere en bevordert deze; alles nu wat in de levenswijze van de volkeren niet onafscheidelijk samenhangt met bijgelovige praktijken en dwalingen, beoordeelt zij welwillend en bewaart het zo mogelijk ongerept, soms laat zij het zelfs toe in*

de liturgie op voorwaarde dat het aangepast is aan de eisen van de ware en authentieke liturgische geest.” (37)⁹

In dus juist deze omgeving van vernieuwing en hernieuwd engagement met de sociale missies, door erkenning van de grote en essentiële rol die het volk Gods in het voortbestaan van de kerk speelt, die zo kenmerkend is voor Vaticanum II, is ook de bevrijdingstheologie ontstaan. Een theologie die de nadruk legde op bevrijding uit mensonwaardige levensomstandigheden van politieke, economische of sociale structuren. Voor de groei van het rijk Gods is dit bevrijdingsproces volgens bevrijdingstheologen essentieel, in de vorm van een socialer en bevrijdend beleid vanuit de kerk.

In het gedachtegoed van deze nieuwe beweging werd duidelijk dat de onderontwikkeling van Latijns-Amerika, niet het gevolg was van factoren binnen de landen zelf, maar van een jarenlange onderdrukking en afhankelijkheid van het westen, van het kapitalisme. Kapitalistische landen hebben juist deze landen onderdrukt opdat zij er zelf economisch beter van werden.

Veel theologen uit deze zelfde tijd vonden hun heil in het socialisme van Marx en het christendom werd in het diepste bedoeling gelijk geacht aan de visie van Marx. Zo werd Latijns-Amerika begrepen vanuit een geschiedenis van strijd en conflict. Hierin werd het noodzakelijk dat het denken over God in theologische context niet meer los stond van de wereld en haar mensen, maar dat deze verbonden werden.

Een theologie van bevrijding

Deze genoemde ontwikkelingen hebben bijgedragen aan een kerk waarin vernieuwing tot stand kwam en een nieuwe theologie later voeten aan de grond zou kunnen krijgen, een theologie van de bevrijding welke van de mensen is en onderdrukking en uitbuiting tegengaat. Een theologie die ook voor het westen wat kan betekenen, omdat zij niet alleen gemeenschappelijkheid benadrukt maar ook ons in staat stelde een levende God te brengen toen wij een God hadden opgesloten in de versleten ideologieën, verstopt in de kerken. Zij brengt een levende God die de bestaande structuren bevraagt en bekritiseert om een humane en vrije maatschappij te brengen waarin God de bevrijdende is.¹⁰

---

⁹ Uit eigen verslag over Vaticanum II, voor het vak liturgie Ko Joosse, jaar 1 en [http://www.rkd documenten.nl/rkd docs](http://www.rkddocumenten.nl/rkd docs)

¹⁰ K. Schuurmans, Theologie van de bevrijding: wat is dat? 1995

bevrijdingsopdracht

Vanuit het licht van de Bijbel diende een bevrijdingsopdracht te worden vervuld waarin Gods heil niet buiten de geschiedenis viel maar erin. Zodat de wereld en haar geschiedenis er een werd van God met zijn volk (zoals ook duidelijk wordt in het exodusverhaal). Heils- en gewone geschiedenis dienen samen te vallen in de visie van veel bevrijdingstheologen. Dit heilsverhaal dient op verschillende manieren te gebeuren:

- Politiek en sociaal maatschappelijk
Bevrijding van de mensen die onderdrukken.
- Natuurlijke beperkingen
De mens moet bevrijd worden van de natuurlijke beperkingen die de natuur haar oplegt door meer mens te kunnen zijn in dit gebeuren ten opzichte van God.
- Persoonlijk geloof
De mens moet bevrijd worden van het innerlijk kwaad.

Op het politieke gebied zijn er veel bevrijdingsbewegingen binnen de kerk opgestaan die uit hun liefde voor Jezus streefden naar een andere maatschappelijke orde. Dit deden ze vanuit hun gemeenschappelijke ervaring dat ongerechtigheid afgeschaft moest worden om een humanere, vrije maatschappij op te bouwen.

Het idee van een humane, vrije maatschappij, hangt samen met het plan van Pius de XI in 1922 om tot actie over te gaan vanaf 1929. In de vorm van militant lekenpastoraat onder de naam *acción católica*, richtte men christelijke scholen, verenigingen en vele andere structuren op die aandacht hadden voor arbeiders, boeren en de middenstand. Hierdoor werd de invloed van leken groter in het pastoraat en stelde de kerk zich open voor problemen in de lagen van de samenleving.

Deze vorm van militant lekenpastoraat sloot heel goed aan op de ontwikkelingen die zich daarvoor in de maatschappij hadden voorgedaan. Vanaf eind 19^e en begin 20^e eeuw gingen de landen van Latijns-Amerika hun legers te opnieuw te organiseren en verbeteren. Het leger krijgt hiermee een dusdanig nieuwe rol dat er gesproken werd over een nieuwe sociale klasse, die het land tegen zichzelf beschermd bij interne ongeregelde heden en een stabiliserende functie had.¹¹ Het strijdende karakter van de bevrijdingstheologie sloot dus goed aan op de maatschappelijke ontwikkelingen.

---

¹¹ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 20

Vertrekpunt van de bevrijdingstheologie

De bevrijdingstheologie neemt haar vertrekpunt in de problematiek van de armen en de uitgebuiten. Zij gaat het gesprek aan met de verdrukte mens die niet aan een menswaardig bestaan toekomt. Theologie wordt op deze manier niet meer een academische activiteit, maar een onderdeel van een bevrijdingsproces, van betrokkenheid met de armen.¹²

In deze periode staan er binnen de kerk leken op die zich richtten op werkzaamheden onder het volk. Bisschoppen en priesters wakkeren het vuur van vooruitgang en nationale ontwikkeling aan. Er ontstaan volksbewegingen die het onnodig lijden willen voorkomen en de leefomstandigheden van de bevolking proberen te verbeteren.

Het tweede Vaticaans concilie functioneert hierin als dé theoretische rechtvaardiging voor praktijken in het teken van theologische vooruitgang. De interpretatie dat ontwikkeling en onderontwikkeling beiden kanten van dezelfde munt waren (een idee wat sterk opkwam in de jaren zestig) en dat de derde wereld de prijs betaalt voor de westerse ontwikkeling, wekte in de kerk een sociaal engagement op van vitaliteit en nieuwe pastorale maatregelen. In precies deze tijd begonnen theologen in Latijns-Amerika ook na te denken over hun sociaal engagement en pastorale maatregelen die hierin genomen konden worden.

Na verschillende grote bijeenkomsten in onder ander Rio de Janeiro (Petrópolis) kregen de ideeën van de grote bevrijdingstheologen handen en voeten.¹³

Zo ontstond een theologie van de mensen. Niet een die te midden van rijken beleefd wordt maar juist een die dient tot bevrijding van iedereen, van jong en oud, rijk én arm.

---

¹² Encarta ® Winkler Prins 2006 © 1993-2005 Microsoft Corporation/Het Spectrum. Trefwoord: bevrijdingstheologie

¹³ L. Boff & C. Boff, 1986, Wat is Theologie van de Bevrijding?, Averbode, Apeldoorn. Blz 79-83

Kerkelijke klimaat waarin Carlos Mesters naar voren komt

In de jaren vijftig is de rooms katholieke kerk in een nieuwe vorm aanwezig in Latijns-Amerika die aansloot op de armere bevolking. Mede als gevolg van het werk en methode van Paulo Freire, die alfabetisering vergrootte door een speciaal programma van volwasseneneducatie.

Ook de constitutie *Dei Verbum* die in de jaren zestig tijdens Vaticanum II werd opgesteld, wordt als belangrijk gezien voor de vorming van deze basisgemeenschappen, omdat het ten eerste spreekt over het belang ervan om de Bijbel in handen te leggen van het volk, als *bron en ziel van het geloof*. Tevens wordt benadrukt dat theologie vanuit Bijbel én werkelijkheid gevormd en bedreven dient te worden.

De theologie van de bevrijding heeft de koppeling gemaakt tussen bevrijdingspraxis en theologische reflectie en de plaats van de armen als historisch subject binnen deze praxis, maakt dat deze theologie van groot belang is geweest bij de vorming van deze basisgemeenschappen.¹⁴

In deze tijd ontstaan basisgemeenschappen. Dit zijn gemeenschappen waarin vernieuwing plaatsvindt door middel van herlezing van de Bijbel en een heroriëntatie binnen de kerk zelf. De Bijbel was hiervoor niet voor alle mensen toegankelijk. Deze vernieuwing was het resultaat van een heroriëntatie en liturgische, pastorale en dus ook bijbelse vernieuwing binnen de katholieke kerk.¹⁵ Deze hernieuwde manier van bijbellezen was van fundamenteel belang door de koppeling die werd gemaakt tussen exegese en het echte leven. *De Bijbel is hét boek van de basisgemeenschappen*, zo zegt Clodovis Boff in Ponto (blz. 527). De Bijbel werd herlezen en herbeleefd vanuit het perspectief van het volk die het woord tot zich neemt. Zij geven gestalte aan de studie van een bevrijdende God te midden van armoede en onderdrukking. De term *basis* slaat op de arme, onderdrukte mens welke in solidariteit opstaat voor zijn broeders en zusters, vanuit het vieren van geloof in God, aldus Gutiérrez. Deze basisgemeenschappen vormden het hart van de beleving van het levende woord en een kerk van leken.

De kerk werd vernieuwd op liturgisch, ecclesiologisch en sociologisch gebied. Liturgisch, omdat de armen zelf prima in staat zijn rituelen en symbolen in vruchtbaarheid te creëren, ecclesiologisch, omdat zij een kerk tot stand brachten waarin door te strijden bevrijding en gelijkheid centraal stonden.

---

¹⁴ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 25

¹⁵ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*,. Blz. 22

En sociologisch omdat zij een democratische verandering belichaamde ten opzichte van de traditionele kerk zoals deze eerst was.¹⁶

Het was dus in deze tijd van verandering dat Carlos Mesters in 1949 op zeventienjarige leeftijd vertrok naar Brazilië, om daar in te treden in het karmelieten klooster. In deze tijd vertrok hij naar Brazilië om de mensen daar te leren over het geloof, maar zo zegt hij: ik heb meer van hen geleerd dan andersom. Tijdens Mesters' tijd in Brazilië maakte hij de opkomst van de bevrijdingstheologie mee. Hij zegt hierover dat de gedachten van de bevrijdingstheologie allang aanwezig waren bij de mensen lang voordat Gutiérrez ze op papier zette. Het leefde in de harten van mensen, iets wat ze in Rome niet begrepen. *Dat mensen doorkregen dat het geloof onterecht werd gebruikt om geweld te rechtvaardigen, was belangrijk voor de opkomst van de bevrijdingstheologie*, zegt Mesters.¹⁷ Er werd door de opkomst van de bevrijdingstheologie ingezien dat de Bijbel ook gelezen kon worden op een andere manier. Namelijk als een boek wat opkomt voor de armen. Een manier die het geloof en dagelijks leven verbindt.

---

¹⁶ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 31

¹⁷ B. Bijlma, 23 januari 2009, interview met Carlos Mesters, *Volzin*, 2009, nr.2. Blz. 1

Biografie Carlos Mesters

Carlos Mesters werd in 1931 geboren te Bunde, als Jacques. Nadat hij het kleinseminarie in Zenderen had afgemaakt vertrok hij op zijn 17^e, in 1949, naar Brazilië en trad daar in bij de karmelieten. In Brazilië studeerde hij 3 jaar filosofie. In 1954 ging hij theologie en Bijbelwetenschappen studeren, waarvoor hij naar Rome gestuurd werd (waar hij zeven jaar studeren) en naar Jeruzalem (waar hij 2 jaar studeerde).

In 1963 keerde hij terug naar Brazilië en werkte samen met Dom Helder Camara in Recife. In 1979 richtte hij het oecumenische Centro de Estudo Biblicos op (CEBI). Dit centrum werd opgericht in Angra dos Reis, dichtbij Rio de Janeiro. Het doel van deze organisatie was het ontwikkelen van een Bijbelinterpretatie welke in dienst stond van het basispastoraat en bevrijdend werkt. De ervaringen die leidden tot de ontwikkeling van zijn methode beoefend door het CEBI, deed hij op op het platteland en in de sloppenwijken. Hij ontmoette hier mensen met vragen over de Bijbel, vanuit het leven gesteld.

Vanuit deze functie organiseerde hij vele Bijbelgroepen en trainingen en werd zo een bekende bevrijdingstheoloog in Brazilië.

Over de vergaderingen waarbij de vorm werd gecreëerd zoals de Bijbelbijeenkomsten dit nu kennen, zegt hij het volgende aan een medecursusleider in 1979:

In één woord: de bijeenkomst was en blijft een uitdaging. Het was een moeilijke en zware bijeenkomst. Ik heb weinig geslapen. Ik had de hele tijd last van hoofdpijn, behalve de laatste dag. Een paar keer voelde ik me verloren, want theoretische kennis gaat niet dezelfde weg als het leven dat met lijden gepaard gaat. Ondanks dit alles, vond ik het een fijne bijeenkomst. Ik denk, dat het één van de belangrijkste vergaderingen is geweest waaraan ik ooit heb deelgenomen. Binnen in mij ging oude ramen dicht en opende zich nieuwe ramen in blinde muren...

In de eerste plaats was er geen werkplan. De eerste avond werden alleen vragen geformuleerd. De gebruikte methode probeerde niet één of andere logica van geordende ideeën uit de Bijbel over te dragen, maar het volgde het ritme van het leven van de mensen. Het was net zoals het gesprek met de Samaritaanse vrouw: Jezus begon bij het leven van de vrouw en moest van haar leren wat de ingang was. Hoe vaak zijn we niet bij elkaar geweest om ons af te vragen: "hoe gaan we verder?" En er was een continuïteit, die niet vanuit mijn ideeën kwam, maar die ontstond vanuit die pelgrimage waarin de mensen zich bevonden.

Het was de eerste Bijbelcursus waarin de Bijbel de tweede plaats innam. Als jij bij voorbeeld bij de evaluaties op de tweede en de derde avond er niet naar gevraagd had, zou niemand zich de inleidingen over de Bijbel herinnerd hebben. Kun je je voorstellen wat dit betekende? Ik wist niet wat ik moest doen: moest ik opspringen van vreugde of moest ik me van alles verwijten? Ik besloot op te springen van vreugde. Ik geloof dat de

*Bijbel zijn doel bereikt heeft gedurende de bijeenkomst. De Bijbel verdween in het leven als het zout in het eten.*¹⁸

Naast de Bijbelstudiegroepen die het *CEBI* organiseerde, bracht deze organisatie ook een blad dat iedere twee maanden uitkwam onder de naam *“Por Trás da Palavra”* wat *Achter het woord* betekent.

In dit blad stonden ervaringen uitgewisseld door verschillende groepen. Het diende ook als een contactblad tussen het centrum (en haar studiemateriaal) en de lokale basisgemeenschappen. Zo werd er veel informatie doorgegeven waar zowel het centrum als de basisgemeenschappen, veel baat bij hadden. Het centrum bereikte hiermee een groot publiek.

Carlos Mesters zelf schreef ook regelmatig materiaal voor dit blad. Zijn cursussen werden in het blad opgenomen. Daar ontstond eigenlijk zijn methode. Zijn studies werden genoteerd in het blad en binnen een jaar had het blad, zonder reclame, er duizend abonnees bij gekregen. Er was duidelijk een grote behoefte aan zo’n blad.

In deze tijd bestaat het blad nog steeds en wisselt het nog steeds ervaringen uit tussen mensen. Ook worden er belangrijke acties in genoemd. Dit kan een verhaal over de leefomstandigheden in een sloppenwijk zijn, maar ook een actieweek.

Inmiddels bestaat het blad ook buiten Brazilië. Tevens heeft het de laatste jaren ook een meer oecumenische functie aangenomen. Er wordt ook gebruik van deze methode gemaakt binnen de Lutherse kerk.¹⁹

Verder heeft Carlos Mesters vele boeken en artikelen gepubliceerd, veelal in het Portugees, maar ook een paar in het Nederlands. Momenteel woont hij in São Paulo, Brazilië.²⁰

Wat voor Carlos Mesters’ vorming van theologie bepalend is geweest mijns inziens, is de orde waarbij hij zichzelf had aangesloten, namelijk de karmelieten, om het toch even kort te benoemen wil ik toch nader ingaan op de bedelordes.

Dat is denk ik belangrijk voor de vorming van het begrip omtrent de methode die Carlos Mesters gebruikt bij zijn Bijbellezingen. De bedelordes zijn namelijk erg betrokken met de armen en leven zelf ook vanuit een bepaalde soberheid, hierdoor kunnen ze waarschijnlijk ook goed aansluiting vinden op de armen in de derde wereld.

De bedelorden zijn in de eerste helft 13e eeuw ontstaan. De bedelorden zagen van privé en gemeenschappelijk bezit af, en in geval van nood bedelden om van te leven.

---

¹⁸ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., ‘s-Gravenhage Blz. 64

¹⁹ I. Droogers-Zoutewelle, *Leren van gewone mensen*, Blz. 65

²⁰ K. Dekkers, Verslag Symposium “De Kerk en de armen”, 5 april 2008, www.missieburo.nl

Naast de karmelieten, zijn er ook andere bedelorden waaronder de franciscanen en dominicanen.

De bedelorden onderscheidden zich van oudere orden door een verbinding die zij leggen tussen het leven van beschouwing en bezinning te combineren met het apostolaat in de steden. Zij vervulden in de maatschappij dus functies binnen het onderwijs, zielenzorg en missie. Zij zien ook af van gebondenheid aan één klooster. Op wereldkerk niveau droegen zij bij aan de geestelijke en sociale verheffing in eigen en missielanden.²¹

---

²¹ Encarta ® Winkler Prins 2006 © 1993-2005 Microsoft Corporation/Het Spectrum. Trefwoord: Bedelordes

Hoe spreekt hij zelf over de basisgemeenschappen die de Bijbel bestuderen?

Wat bedoelt Carlos Mesters met de term “het volk”

Het begrip volk kent bij Carlos Mesters twee verschillende betekenissen. Enerzijds betekent het de armen of verdrukten van de samenleving. Anderzijds wordt er ook mee aangeduid waar het leergezag van de gelovigen te vinden is. Het is hier waar God aan Zijn volk zich openbaart. Daarmee wordt ook gezegd dat het volk het evangelie ontvangt. Waar de Bijbel over het volk spreekt kan de tekst ook het beste verstaan worden door het volk zoals dat vandaag is, lijkt Mesters te stellen.²² De auteur van leerlingen van de armen zet hier echter zijn vraagtekens bij. Kan je stellen dat het volk van Latijns-Amerika een directe toegang heeft tot het verstaan van de Bijbel zoals zij bedoelt is, alsof het volk Israel gelijk staat het *volk* zoals Mesters het bedoelt? Volgens het gezegde: *La voz del pueblo es la voz de Dios! (de stem van het dorp/volk is de stem van God)?* Leidt de Godsdienst van de armoede bij voorbaat tot een authentiek verstaan van de schrift?²³

De oude kijk maakt het boek nieuw

Carlos Mesters spreekt over een oude kijk die het Boek nieuw maakt in plaats van “een nieuwe kijk op het oude boek.

Hij kiest voor deze bewoordingen omdat juist door het te herbeleven vanuit de mensen zoals zij toen waren, je de essentie kan begrijpen die deze verhalen uit drukken. Hoe de mensen het geloof ervaren, waarvan zij getuigen en ook wat wij er vandaag aan kunnen hebben.

Hij spreekt in dit verband vooral over de armen in Latijns-Amerika. Waarin vinden zij de oude visie?

Zij vinden deze visie in verschillende aspecten. Allereerst de wortel van het geloof die in de mensen rust en vanuit welke zij leven. Zij lezen de Bijbel dus ook vanuit dit geloof, en nog belangrijker, zij lezen de Bijbel vanuit hun eigen leven en als een boek dat met hun leven te maken heeft. Hierdoor ontstaat een band en *diepe verbinding tussen Bijbel en leven*.²⁴ Als voorbeeld hiervoor haalt hij de slavernij van Brazilië aan. In dit verband heeft hij gelezen in de Bijbel gelezen over de ballingschap, een onderwerp dat nauw aansluit bij de mensen en hun ervaringen. Hierdoor ontstaat een verbinding tussen de Bijbel en het dagelijkse leven.

---

²² J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 135

²³ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 137

²⁴ K. Dekkers, Verslag Symposium “De Kerk en de armen”, 5 april 2008, www.missieburo.nl, blz. 2

Door het lezen van de verhalen kwamen de mensen tot de ontdekking dat God de bevrijder is die antwoordt op onze roep om hulp. Hij is er *voor en met* de armen. De ervaring wordt er een van God te midden van de armen.

Zo wordt de Bijbel een deel van het dagelijks leven. Het dagelijks leven van het volk en daarmee het dagelijks leven van ons. De Bijbel krijgt een levendige betekenis. Wij leren het leven interpreteren aan de hand van de Bijbel. God heeft niet alleen gesproken, maar spreekt nog steeds tot ons in de Bijbel van vandaag. Dit lezen gebeurt in gemeenschap omdat *Je alleen samen met anderen naar jezelf kunt kijken.*²⁵

Tijdens het lezen binnen deze basisgemeenschappen wordt soms ook duidelijk dat het niet altijd zo letterlijk opgevat moet worden, omdat de teksten ook cultuur en tijdsafhankelijk zijn. Zoals bijvoorbeeld met het vermijden van varkensvlees. Dit werd gedaan omdat het in de woestijn zou bederven. Iets wat niet overal aan de orde is. Dit dient dus contextueel bekeken te worden. Dit wordt ook duidelijk bij het verhaal van de Emmaüsgangers: Wanneer zij Jezus als de Messias herkennen verandert de context. In de context van gemeenschap, en het brood delen, herkenden zij hem en hebben zij een ervaring van verrijzenis. De ervaring van gemeenschap wordt vaker benadrukt in verhalen over Jezus. Zo ook in het verhaal van Lazarus, door gemeenschap konden ze de steen weghalen: als gemeenschap stonden ze sterker.

Bij andere teksten gaat het ook juist om de essentie. Liefdevolle omgang met elkaar bijvoorbeeld. In dit begrijpen moeten we de ontdekkingen van de exegese, de natuurwetenschap en archeologie wel serieus nemen. Zij voegen een kijk toe die voor een goed begrijpen essentieel is. Maar niet op zichzelf, het gaat om de nieuwe en de oude kijk samen wil het boek goed begrepen worden.

Carlos Mesters vertelt: *mensen zijn vaak zo diep onder de indruk dat ze thuis gekomen onmiddellijk andere mensen benaderen om een volgende keer mee te gaan of om zelf een Bijbelgroep te starten. De Blijde Boodschap verbreidt zich vanzelf van de een naar de ander. Van een vreemd en onbereikbaar boek verandert in deze groepen de Bijbel in een boek van ons.*²⁶

Carlos Mesters vergelijkt de basisgroepen met koffie, melk en suiker. *Samen vormen ze een geheel dat tot iets nieuws leidt. Alleen de werkelijkheid zien is niet genoeg. Je moet de werkelijkheid ook kunnen beoordelen en daarvoor heb je de Bijbel nodig. Pas dan weet je wat je moet doen om de werkelijkheid in positieve zin te veranderen.*²⁷

Hij gebruikt hierbij een methode van drie stappen:

1. Werkelijkheid analyseren.

---

²⁵ K. Dekkers, Verslag Symposium "De Kerk en de armen", 5 april 2008, www.missieburo.nl, blz. 3

²⁶ K. Dekkers, Verslag Symposium "De Kerk en de armen", blz. 4

²⁷ K. Dekkers, Verslag Symposium "De Kerk en de armen", blz. 5

2. Werkelijkheid beoordelen in het licht van de Bijbel.
3. Komen tot handelen in dienst van de gemeenschap.

Carlos Mesters zelf verwijst naar de manier waarop Rabbi Haqiba een methode gebruikte van zien, oordelen en handelen. De Rabbi stelde hierbij de wet, het samen bidden en elkaar helpen centraal. Werkelijkheid, Bijbel en gemeenschap.²⁸

Deze centrale aspecten helpen bij de oude kijk om het boek nieuw te maken.

Zeven kenmerken

Mesters onderscheidt zeven kenmerken wanneer hij naar de volkse lezing kijkt.²⁹ Deze termen zullen vaker in mijn tekst voorkomen en voorgekomen zijn, maar ik som ze voor de duidelijkheid even op.

In het boek worden zijn deze zeven kenmerken genoemd:

- De gemeenschappelijke lezing
- Geschiedenis en spiegel
- Betekenis voor ons vandaag
- Lezing in gebed
- Strijdlustige lezing
- Lezen vanuit een andere sociale orde
- Inclusieve lezing

De gemeenschappelijke lezing

De Bijbel is het boek van de mensen, en daarmee een gemeenschappelijk boek. Bij zowel het persoonlijk-, als het in gemeenschap lezen staat het lezen van de Bijbel in de context van de gemeenschap centraal. Hiermee wordt bedoeld dat ook wanneer de Bijbel individueel gelezen wordt, het gelezen dient te worden vanuit de ogen van de gemeenschap.

Geschiedenis en spiegel

De Bijbel functioneert als een spiegel. Het verwijst niet alleen naar het verleden maar spiegelt het volk en brengt het verleden naar het heden. Zodat het leven aan de hand van de Bijbel geïnterpreteerd kan worden.

---

²⁸ K. Dekkers, Verslag Symposium "De Kerk en de armen", 5 april 2008, www.missieburo.nl, blz. 5

²⁹ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 40

Betekenis voor ons vandaag

Bij de volkse lezing van de tekst gaat het niet om de betekenis in de tekst op zich, maar om wat de tekst vandaag de dag voor ons kan betekenen. De Heilige Geest openbaart aan ons de huidige betekenis.

Lezing in gebed

Het proces van interpretatie wordt ondersteund door het gebed. Zij wordt niet alleen geïnterpreteerd door de wetenschap van de exegese. Bijbellezing en geloof gaan samen, in het kader van het gebed. Door het gebed brengt de Heilige Geest ons tot ontdekking van de Bijbel en de interpretatie hiervan.

Strijdlustige lezing

Het gaat niet alleen om de bijbellezing, het gaat er ook om de bijbelinterpretatie in praktijk te brengen. Hier komt het politieke, sociale en economische aspect om de hoek kijken.

Lezing vanuit een andere sociale orde

Vanuit de beleving van onderdrukking wordt de Bijbel gelezen. Hierdoor neemt het een standpunt in. Het neemt een standpunt voor armen en onderdrukten in en gaat mee in de strijd van het volk.

Inclusieve lezing

De tekst wordt niet door middel van studies, lessen en redenerie begrepen, maar vanuit een proces welke tot stand komt door vieringen, liederen en de strijd van het volk.

Uit al deze kenmerken blijkt dat de lezing door het volk vanuit het leven tot stand komt, de teksten komen tot leven in het leven. Er is ook een diepe verbondenheid met de tekst, mensen ervaren een herkenning in de tekst. De Bijbel is niet meer het boek van de kerk en geleerden, maar een boek dat toegeëigend wordt door het volk. Zij legt het boek op haar manier uit, en niet op de manier die binnen de traditionele ideeën van de kerk past. Voornamelijk in de teksten van het oude testament herkennen zij zichzelf, als een volk dat in ballingschap leeft en strijdt voor vrijheid. God wordt een bondgenoot in hun strijd. Zelf zegt Carlos Mesters het als volgt:

De Bijbelese exegeten kunnen Abraham aardig benaderen als zij hun verstand en hun studie gebruiken; maar hun voeten blijven ver van Abraham verwijderd. De gewone mensen staan heel dicht bij Abraham met hun voeten. Zij leven in dezelfde soort situatie. Als zij zijn geschiedenis in de Bijbel lezen wordt het als een spiegel. Eens zei een boerenknecht tegen mij: "nou, ik snap het.

Wij zijn Abraham, en als hij er gekomen is, dan zal het ons ook lukken” Uit de geschiedenis van Abraham ontlenen hij en zijn volk de grond voor hun moed. ³⁰

---

³⁰ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, Leren van gewone mensen, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage. Blz. 46

Hoe vormt Carlos Mesters deze Bijbelcursus bijeenkomsten?

Een voorbeeld van Carlos Mesters zelf over zijn Bijbelcursus voor de cursusleiders.

De markt van de Bijbel

Wie naar de markt gaat, weet wat hij gaat kopen als hij er naar toe gaat. Stel je eens voor dat je naar de markt gaat om groenten te kopen en een lange broek voor je jongste zoon. Je loopt heen en weer tussen de kramen. Je ziet een heleboel dingen, maar je let er nauwelijks op. Je aandacht is maar op twee dingen gericht: groente en jongensbroeken. De rest zie je eigenlijk niet, want je hebt het niet nodig. Als je van de markt terugkomt, vraagt je vrouw: “heb je soms ook gezien of ze schoolschriften en kammen op de markt hadden?” en je antwoordt: “he, daar heb ik helemaal niet aan gedacht. Waarom heb je dat niet eerder gezegd? Dan had ik erop gelet. Nu is het al laat. Of wil je dat ik terugga, om te kijken?”

”Hoe komt dat nu? Waarom zag je niet of er wel of niet schoolschriften en kammen op de markt waren? Het kwam omdat je alleen maar dacht aan groenten en aan een jongensbroek. Dat trok je aandacht. Er was geen vraag naar schoolschriften of kammen in je hoofd. Daarom zag je die dingen niet.

De vraag die in onze gedachten is, bepaalt wat we zien en wat we opmerken van alles wat buiten ons bestaat. Wie geen schriften of kammen nodig heeft, staat niet stil voor een winkel waar ze die dingen verkopen. Je ziet die winkel niet eens. Zie jij alle winkels waar langs je loopt? Als je vrouw het eerder gezegd had, was je gaan zoeken. Waarom? Omdat je dan wel een vraag in je hoofd had. Die vraag zou je de dingen doen zien!”

Zo is het ook met de Bijbel. De Bijbel is als een grote markt, waar oneindig veel dingen zijn. Er is teveel. Er is vanalles. Je kunt niet alles in een keer meenemen., je kunt zelfs niet alles tegelijk zien. Je kunt niet alles opmerken, want onze ogen zijn daar niet geschikt voor. Daarom moet je weten wat je gaat zoeken voordat je naar de markt van de Bijbel gaat, je moet een vraag in je hoofd hebben. Als je dat niet doet, ben je als diegene die naar de markt ging en uiteindelijk niets kocht omdat hij niet wist wat hij moest kopen.

Dat is de reden waarom je, voordat je “de tekst van de Bijbel” gaat lezen “de tekst van het leven” moet lezen. Je doet dat om te weten wat je in de Bijbel gaat zoeken.

Soms gebeurt het volgende: Je bent op weg naar de markt om groenten en een jongensbroek te kopen. Plotseling zie je een kraam met slippers. Bij het zien van die slippers dacht je ineens: “dat is waar ook! Mijn vrouw heeft een paar slippers nodig!”

De markt maakt dat er een nieuwe vraag bij je naar boven kwam. Of beter, het was niet een geheel nieuwe vraag. De vraag was wel aanwezig maar je dacht er niet aan. Het zien van de

slippers was voldoende om je eraan te herinneren. En wat gebeurt er? Je koopt uiteindelijk een paar slippers en je laat de jongensbroek voor een volgende keer, wat je had niet genoeg geld bij je om alles te kopen.

Zo kan het ook gebeuren met de Bijbel. De groep begint met de lezing van de Bijbeltekst met in het hoofd de vraag die het leven stelde. Maar als je de Bijbel leest, dat wil zeggen als je de kramen ziet van de oneindige markt, kan het gebeuren dat de bijbel je aan een ander probleem herinnert wat jij en de groep vergeten waren. Dat andere probleem was al aanwezig maar je wist het niet meer. De Bijbel hielp je om het je weer te herinneren. Je werd wakker! In zo'n geval gaat de groep afwegen en beslissen. Net zoals je op de markt moest beslissen tussen slipper en jongensbroek, zo moet de groep besluiten of het probleem van het begin van de Bijbelstudie centraal blijft staan of dat het nieuwe probleem voorrang krijgt.

Soms moeten er op een bijeenkomst veel vragen behandeld worden. Het kan zijn dat er niet voldoende tijd is om ze allemaal te beantwoorden. Dat geeft niet. Als je naar de markt gaat, koop je ook niet alle groenten, die daar verkocht worden. Het belangrijkste is, dat is iedereen meedoet, en dat het leven besproken wordt in het licht van het woord van God en het woord van God in het licht van het leven.

Het kan gebeuren, dat direct bij het begin van de bijeenkomst de groep enthousiast is en er een vurige discussie ontstaat waar iedereen aan mee doet. In dat geval is het niet nodig om te zeggen: "mensen, laten we verder gaan!" Als je met elkaar praat over het leven in het licht van de Bijbel en over de Bijbel in het licht van het leven doe je wat een Bijbelstudiekring wil bereiken. Zelfs als je maar één vraag bespreekt, heb je het doel al bereikt.³¹

De methode

Met het bovenstaande voorbeeld wil ik aangeven, hoe op een speelse manier Carlos Mesters de Bijbel toegankelijk maakt voor het volk zodat het een begrijpelijke tekst wordt voor iedereen en gaat leven. Deze Volkse lezing worden ook wel *Leitura Popular* genoemd in Brazilië.³²

Hij baseert zijn visie van de Bijbel voor de armen op de woorden van Jezus in Mattheus 11:25-26 staan centraal voor zijn visie. Hier zegt Jezus: *Vader, Heer van hemel en aarde, ik dank u omdat u de gewone mensen hebt laten zien wat u voor wijzen en geleerden verborgen hebt gehouden. Ja, Vader, u deed dit omdat u het zo het beste vond.*

---

³¹ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 61

³² Stichting midden onder U: Ko Joosse e.a., onbekend jaar van uitgave, als het woord tot leven komt, Werkkatern nummer 10 Blz. 4

Gewone mensen hier is de Nederlandse vertaling van het Portugese *pequenos*, wat kleinen betekent. Het gaat in deze Bijbeltekst over twee typen mensen, namelijk de geleerden en de gewone mensen/ het volk. Mesters pleit voor een manier waarop beiden van de inzichten van deze mensen in stand wordt gehouden. Hij vergelijkt het met een spoor: er zijn twee rails voor nodig om een trein te laten rijden.³³

Wat gebeurt er tijdens deze bijbellezing

Er zijn veel verschillende groepjes in Latijns-Amerika die de Bijbel bestuderen. Mesters maakt een onderscheid van drie groepen:

- De Bijbelstudiegroepen:
Hierbij komen mensen bij elkaar om over Gods woord na te denken. Deze groepen zijn vaak ontstaan tijdens acties van de kerk. Ze behoren niet tot de parochie/ gemeente, maar ze komen bij elkaar om de Bijbelteksten te overdenken en vanuit deze teksten richtlijnen voor de praktijk van het dagelijks leven te vinden.
- Bijbelstudiegroepen binnen de gemeenschap van de gelovige parochie.
Deze Bijbelstudiegroepen handelen met het oog op de gemeenschap, en haar functioneren. In deze groep komen alleen vragen naar voren die zich met de Bijbel en gemeenschap bezighouden.
- Bijbelgroep waarin sociale kwesties aan de orde komen.
In deze Bijbelgroepen gaat het naast het overdenken van Bijbelse thema's in relatie tot de gemeenschap ook over sociale, politieke, economische en alledaagse kwesties. De Bijbel wordt vanuit het licht van het dagelijks leven bekeken. Dit is de methode die mesters het meeste hanteert door de koppeling die hij poogt te maken tussen het leven van het volk van alledag en de kwesties van de Bijbel.³⁴

Mesters vormt de bijeenkomsten op eigen wijze en waarvan hij denkt dat het het beste werkt. Dit doet hij op een manier die participatie van beide kanten vraagt.

---

³³ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage. Blz. 32

³⁴ I. Droogers-Zoutewelle, *Leren van gewone mensen*, Blz. 34

*De structuur van zo'n bijeenkomst*³⁵

De structuur van zo'n bijeenkomst is als volgt:

- ❖ Het begint met een gebed.
  - Onze Vader of
  - Rozenkransgebed
- ❖ Dan wordt vervolgens de Geest aangeropen en zingt men een lied wat iedereen kent, zodat er gezamenlijk gezongen kan worden.
- ❖ Iemand vertelt over een ervaring uit het dagelijks leven. Dit verhaal raakt een thema aan uit een Bijbel verhaal.
- ❖ Over dat thema en de ervaring van andere mensen wordt verder gesproken:
  - Zijn er ook anderen die zoiets hebben meegemaakt?
  - Is de situatie verbeterd of juist slechter geworden?
- ❖ Iemand leest uit de Bijbel een verhaal voor wat betrekking heeft op het thema waarover iedereen heeft gesproken
- ❖ Dan wordt de vraag gesteld: heeft de Bijbeltekst iets te maken met wat door de mensen is verteld? En kunnen we iets doen ter ondersteuning of ter verbetering van de situatie?
- ❖ Gebed
- ❖ Lied.

Er is een groepje dat kennis heeft van de Bijbel, de moeilijke van de makkelijke teksten kan onderscheiden en kan optreden als gespreksleider. Dit zijn mensen die niet per se een Bijbelstudie achter de rug hebben maar gewoon wat meer thuis zijn in de Bijbel. Dit zijn ook mensen die het gesprek gestructureerd kunnen laten lopen en het vertrouwen van de groep hebben.

---

³⁵ Stichting midden onder U: Ko Joosse e.a., onbekend jaar van uitgave, als het woord tot leven komt, Werkkatern nummer 10 Blz. 4

De groep moet niet te groot zijn, een stuk of zes mensen. Het is ook belangrijk dat bij het gewone, dagelijkse leven begonnen wordt en vanuit daar herkenningpunten in de Bijbel wordt gezocht.

De bovenstaande methode geeft een goed beeld van de manier waarop cursusleiders zo'n avond op een goede manier kunnen leiden. Het biedt een structuur die een goede koppeling maakt tussen het leven van de bezoekers en een Bijbelthema.

Unieke manier van Bijbellezen

Carlos Mesters omschrijft de intentie van zijn eigen methode als volgt: *voorwaarden scheppen waardoor het volk haar weg kan volgen en nieuw leven kan voortbrengen dat in haar groeit en dat de toekomst verzekert. Nieuw leven dat geboren wordt uit een zwijgzaam en hongerig volk, met een fijn gelaat en heel eigen manieren, oplettend en discreet, verdrukt en verworpen. Terwijl wij die dingen bespraken, die het volk niet interesseren, was het volk op zoek naar liefkozing, voedsel en zon, bracht het nieuw leven voort.*³⁶

Rol van de exegese

Met zijn methode is Carlos Mesters vernieuwend op het gebied van exegese. Hij ziet in dat een bestudering van de teksten van belang is maar poogt daarmee een koppeling te maken tussen het verleden en de toekomst door de tekst in het hier en nu te bestuderen en te betrekken op het dagelijks leven. Met deze manier van lezen doet hij denken aan de vroegchristelijke stroming van de *Patres*. Dit waren christenen in de vroegchristelijke periode welke weigerden zich op de letter vast te pinnen noch te laten meevoeren door de interpretatie van de “geest.” Zij waren echter voor een elkaar aanvullende manier van Bijbellezen waarbij de spanning aan beide kanten van het interpretatieproces verrijkend functioneert.

Mesters zegt hierover in de 20^e eeuw: *Als de exegese haar visie op de Bijbel niet verandert en zich bevrijdt van de optiek die ze geërfd heeft van de problematiek die aan het eind van de vorige en aan het begin van deze eeuw bestond en niet tracht haar methode aan te passen aan de nieuwe eisen van de werkelijkheid, dan zal de kortsluiting tussen exegese en leven alleen nog maar toenemen.*³⁷ met zijn kritiek op de exegese doelt hij met name op de historisch-letterlijke exegese³⁸

Escuchar a Dios Hoy

Hermeneutisch gezien noemt Mesters het uiteindelijke doel van het interpretatieproces *Escuchar a Dios Hoy*, het vandaag naar God luisteren. Hiermee bedoelt hij een proces van de tekst naar het heden halen en vanuit het heden naar God te luisteren. Hierin schuilt aan ons een oproep tot handelen. Iedereen die de Bijbel bestudeert, zou dat vanuit dit oogpunt moeten doen.

Dit interpretatieproces wordt gevormd door drie aspecten welke Mesters *pre-texto, con-texto en texto* noemt.³⁹

---

³⁶ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 13

³⁷ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam blz. 123

³⁸ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, blz. 146

³⁹ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 124

Pre-texto houdt in dat het volk zich bewust is van de situatie van conflict en strijd, dat deze situatie duidelijk uitgesproken en geanalyseerd wordt.

Con-texto houdt in dat de Bijbel gelezen wordt in de context van een basisgemeenschap, waarin deze gebedspraktijk centraal staat en versterkt wordt door het gemeenschappelijk lezen.

De *Pre-texto* en *Con-texto* maken dat de tekst "***el texto***" op de juiste manier gelezen en beleefd kan worden.

Hierop volgt de Bijbellezing en het interpretatieproces, Mesters heeft van dit interpretatieproces een model gevormd wat er eigenlijk als volgt uit ziet:

1. de armen lezen de Bijbel vanuit hun werkelijkheid en de daarmee gepaarde strijd. (*Pre-texto*)
2. gemeenschappelijk wordt er gelezen uit de Bijbel, als een gebedspraktijk. (*Con-texto*)
3. het lezen gebeurt vanuit een houding van gehoorzaamheid en openheid, zodat Gods woord verstaan wordt. (*Texto*)

Tijdens het lezen van de Bijbeltekst dient deze zojuist omschreven drieslag herhaald te worden. In welke (tijdsgebonden) context en situatie bevond het volk zich op het moment dat de

Bijbeltekst werd opgesteld en welk antwoord wordt er gegeven op het conflict wat zich voordoet?

Over deze drieslag zegt hij: *wanneer deze drie elementen aanwezig zijn in de interpretatie van de Bijbel, dan heeft de Bijbel haar doel bereikt en geschiedt het wonder van de bekering: de discipelen ontdekken de kracht van het Woord van God dat aanwezig is in de gebeurtenissen, beginnen het in de praktijk te brengen en dan verandert alles. De ogen worden geopend, de mensen veranderen. Het kruis dat werd gezien als signaal van de dood en wanhoop, verandert in een teken van leven en hoop. De angst verdwijnt, moed wordt geboren. Mensen verenigen zich en beginnen onderling hun eigen opstandingervaring te delen. De machtigen die verdrukken en doden, veroorzaken geen angst meer. De twee discipelen beginnen hun eigen tocht te herlezen en ontdekken dat alles begon op het moment waarop Jezus met hen sprak over het leven en de Bijbel.*⁴⁰

Door deze drieslag wordt de exegeet de plaats van de armen/ het volk inneemt en zo een bepaalde oriëntatie binnen de tekst aanneemt van de conflictueuze situatie van toentertijd. Zodat het doel van het bestuderen van de Bijbellesing ter bevrijding dient van de onderdrukten, waarin de exegeet een houding aanneemt van “diepgaande betrokkenheid en samenleven” (*una convivencia muy profunda*).⁴¹ Dit is een andere houding dan de houding die een exegeet vaak aanneemt. Het boek omschrijft het als volgt:

*Te vaak lijkt de exegeet op de tuinman die een hongerige meenam naar zijn moestuin. Maar, in plaats van hem vruchten te eten te geven begon hij hem te vertellen over de bemesting en de wortels die het fruit kunnen voortbrengen. Toen hij klaar was en op zich heen keek, was de hongerige nergens meer te vinden. Te moe om te wachten had hij zicht teruggetrokken op zoek naar een andere moestuin, waarvan de eigenaar hem inmiddels de vruchten te eten had gegeven. De hongerige was niet geïnteresseerd in de wortels en de bemesting, hij wilde slechts zijn honger stillen.*⁴²

Dit verhaal probeert te vertellen dat exegese in dienst moet staan van de mensen in het hier en nu, en niet alleen informatief dient te zijn. Zodat God zichtbaar wordt in de Bijbel en ter bevrijding dient.⁴³ De exegeet zou er volgens Mesters goed aan doen om met de instrumenten van de huidige sociale wetenschappen te werken. Het volk begrijpt de teksten vanuit het leven,

---

⁴⁰ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 128

⁴¹ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 126

⁴² J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 126

⁴³ H. Welzen, 6 november 2004, woord in beweging, Inleiding voor: Experimenten met Kerkdiensten: Tiende landelijke werkdag Apeldoorn. Blz. 1

voor de exegeet om dit ook te begrijpen dient een mate van *convivencia* aanwezig te zijn, een keuze om te leven met de armen en verdrukten, wil de tekst echt begrepen worden.⁴⁴

Door exegeten worden echter kritische kanttekeningen bij deze methode geplaatst waaronder het argument dat deze methode niet een kritisch begrijpen garandeert wanneer je slechts de hermeneutische grondslag probeert te achterhalen.

Moeilijkheden voor de begeleiders van de Bijbellesing

Carlos Mesters ziet zelf ook moeilijkheden die kunnen ontstaan ten gevolge van mensen hun eigen interpretatie de Bijbel interpreteren.

Allereerst is er een gevaar dat er eigen, subjectieve interpretatie ontstaat die de eigen ideeën bevestigt. Hierom benadrukt Mesters dat de Bijbel in gemeenschap gelezen dient te worden, om juist een individualistische benadering te voorkomen. Bovendien plaatst het de tekst in een groter geheel en brede context bij een gemeenschappelijke lezing. Verder moet je ook uitkijken omdat de kritische lezing achterwege blijft. Door het ongeschoolde niveau van de mensen die aanwezig zijn bij deze Bijbellesingen, worden de teksten niet in hun historische context geplaatst, zoals een exegeet dat zou doen. Toch staat bij deze lezingen juist voorop dat de wetenschappelijke exegese niet de eerste vragen formuleert, maar het volk vanuit de visie zoals de mensen in de Bijbel dit hadden, hun vragen formuleren. De vragen dienen door het volk gesteld te worden, en beantwoord door exegeten. Mesters vergelijkt de exegeet met het zout in het eten: *het is een onmisbaar element bij de bereiding van de maaltijd, maar het is niet terug te vinden als het eten klaar is(...) de exegeet lijkt soms te veel op iemand die alle eigenschappen van het zout kent, maar niet kan koken. Het volk kent niet alle eigenschappen van het zout, maar kan wel koken.*⁴⁵

Een ander lastig punt is het analfabetisme. Veel mensen onder *het volk* zijn analfabeten. Omdat de Bijbel een geschreven boek is, levert dit moeilijkheden op. Dit levert uitdagingen op voor de mensen die de Bijbel toegankelijk willen maken voor *de armen*. Bovendien staat de cultuur van deze mensen ver af, van die van de Bijbel. Veel van de mensen, leven in sloppenwijken en hebben moeite met het begrijpen van een tekst opgeschreven in een agrarische cultuur.

Afstand tussen geleerde en gewone mens

Een probleem wat blijft en waarbij het moeilijk is om een goede houding in te vinden, is de afstand tussen de begeleider en het volk. De afgestudeerde theoloog bevindt zich vaak in een andere positie dan het volk. Mesters lijdt hier zelf ook onder. En waardoor komt deze afstand?

⁴⁴ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 134

⁴⁵ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, *Leren van gewone mensen*, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 48

Enerzijds komt deze afstand door het etiket die het volk de geleerde opplakt, anderzijds is er een groot cultuur- en klassenverschil. Wellicht komt de afstand ook door de manier waarop de exegeten zich hebben opgesteld tegenover het volk. Dat de problemen die zij de armen voorschotelde, van een totaal ander kaliber waren dan de problemen waarmee de armen zelf te maken hadden. Hierdoor zijn de problemen die door exegetische studie tot stand komen, onbegrijpelijk voor een ongeletterd volk. De focus lijkt te veel op studie te liggen, een moeilijk onderwerp voor een volk die een speelse omgang met elkaar kent.

Maar hoe ben je als geleerde een deel van het volk?

Wil een begeleider in dienst staan van het volk en de Bijbellesing van het volk, dan hoort daar een luisteren bij. Een luisteren naar wat het volk zelf te zeggen heeft. Zodat de rollen worden omgedraaid. Een exegeet die luistert, en een volk die verteld. De kennis van de exegeet moet in dienst staan van het volk. Mesters zegt hierover:

*Op de kaart van de exegeet zijn de wegen rechte strepen, die overal overheen lopen. Maar alleen het volk, dat langs de wegen loopt voelt de heuvels en de dalen, voelt de modder en ziet kapotte bruggen. Allen de gewone mensen merken dat er geen stoplichten staan op kruispunten. Op de kaart van de exegeet staat dat allemaal niet. De exegeet moet afkomen van zijn troon van kennis en ideeën. Hij moet door de straten lopen met de kaart in zijn hand; hij moet de stoplichten plaatsen op de kruispunten en pas daarna zijn wetenschap gebruiken om, wijs geworden door zijn wandelingen, een meer gedetailleerde kaart te maken, die het volk kan gebruiken. Een kaart, die meer in overeenstemming is met de hoogteverschillen in Brazilië.*⁴⁶

De essentiële rol van de begeleider houdt in dat de verhalen zo verteld dienen te worden dat het volk zich hierin herkent. De letterlijke betekenis wordt zo van secundair belang. Uit angst voor subjectivisme en individuele toe-eigeningen van teksten. De exegeese moet zich echter wel beseffen, dat ondanks haar grote betekenis van wetenschappelijke aard, zij haar doel wel mist, namelijk het bereiken van een grote groep christenen.⁴⁷ Een resultaat daarvan kan zijn dat mensen zich dusdanig minderwaardig gaan voelen, dat ze de bijbel heel subjectief gaan uitleggen, waardoor de exegeet nog huiveriger wordt ten opzichte van de volkse uitleg. Een vicieuze cirkel dus.⁴⁸

Onder deze subjectieve benadering vallen de vele charismatische bewegingen die op staan en het religieuze gevoel en spiritualistische benadering van mensen raken. De ervaring wordt te veel benadrukt. De ervaring van de Geest en Charisma zijn echter niet voldoende om te begrijpen en te ontdekken waar mensen niet tot hun recht komen.

Het behoort dan ook volgens Mesters, tot de taak van de huidige tijd, en de uitdaging die daarin zit om een balans te vinden in het zoeken naar de juiste Bijbeluitleg. Hierin zijn de dogma's,

⁴⁶ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, Leren van gewone mensen, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 52

⁴⁷ H. Welzen, 6 november 2004, woord in beweging, Inleiding voor: Experimenten met Kerkdiensten: Tiende landelijke werkdag Apeldoorn. Blz. 1

⁴⁸ I. Droogers-Zoutewelle, Leren van gewone mensen, Blz. 52

informatie en kennis niet meer voldoende. Het gaat om het vinden van de bron die ten grondslag ligt aan dit alles. De volkse en de exegetische uitleg zijn beide van belang. Ze kunnen beide elkaar aanvullen en verrijken.⁴⁹

De rol van de Bijbel binnen de volkse lezing

De manier waarop Carlos Mesters exegetiseert benadrukt een beroep op de Bijbel. Dit is iets wat in de Latijns-Amerikaanse hermeneutiek een rol speelt. De Bijbel ziet hij als een boek van antwoorden op de vragen die het volk heeft gesteld en vervult daarin een vernieuwende rol door het verleden in het heden hernieuwen en zin te geven.⁵⁰ Mesters zelf stelt dat de Bijbel het beroep op het verleden doet. Er is een continuïteit in de Bijbel aanwezig, in het verleden licht het heden op en leeft het heden op. Het verleden is zo een bron die betekenis gaf en blijft geven. Deze uitleg dient volgens Mesters normatief te zijn voor de uitleg. Zodat zij ons helpt de visie God-is-met-ons naar ons over te dragen en ons naar de toekomst draagt. Feiten uit het verleden blijven zo geen voorbijgegangene feiten maar steunen ons in de interpretatie van de huidige betekenis. De *sensus literalis* (historische betekenis) moet de *sensus spiritualis* (betekenis voor ons nu⁵¹) zijn. Op deze manier wordt *het gesprokene* opnieuw *sprekend*. Tijdens dit hele interpretatieproces dient de strijd om gerechtigheid en broederschap te blijven voortbestaan en kan de Schrift hiervan niet los gezien worden. De auteurs van de Bijbel leren ons dat God met de armen en verdrukten is, door te tonen hoe Hij het volk Israel de bevestiging geeft hun roepen te horen. Dit is uitgedrukt in Zijn naam JHWH: God-met-ons. En bekrachtigd door Jezus Christus, belichaming van Immanuel: God-met-ons, in zijn opstanding. De armen komen erachter dat God met de mensen is die toegewijd zijn aan gerechtigheid en vrijheid.⁵²

In Mesters model draagt de Bijbel hiermee niet alleen een hermeneutisch model aan, maar ook de voorwaarden om tot een volledig en werkelijk besef en verstaan te komen van de Bijbeltekst, door de ogen van de armen en verdrukten.⁵³

Het leven en Bijbeluitleg dienen verbonden te zijn, doordat dat niet meer zo is, is de uitleg voor de gewone mensen verloren gegaan. Het woord van God was van het volk, maar toen gingen de geleerden ermee aan de haal. Er ontstond een kloof tussen wat de geleerden vertelden en het leven van het gewone volk. Wanneer het volk echter de teksten weer opnieuw begint te lezen,

---

⁴⁹ I. Droogers-Zoutewelle, *Leren van gewone mensen*, Blz. 53

⁵⁰ J.H. de Wit, 1991, *Leerlingen van de Armen*, VU uitgeverij, Amsterdam Blz. 129

⁵¹ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 139

⁵² M. Puleo, 1994, *The struggle is one. Voices and visions of liberation*. State University of New York Press, Albany. Blz. 118

⁵³ J.H. de Wit, *Leerlingen van de Armen*, Blz. 130

wordt de verbinding tussen het leven en de Bijbeluitleg hersteld. Het leven blijkt dan een onmisbare schakel te zijn in het proces van Bijbeluitleg door het volk.⁵⁴

---

⁵⁴ I. Droogers-Zoutewelle, 1990, Leren van gewone mensen, Boekencentrum B.V., 's-Gravenhage Blz. 32

Wat betekent zijn methode voor ons?

Een nieuwe rol van de kerk

Er is de afgelopen decennia veel veranderd in het westen. De kerk is aan het einde van een tijdperk gekomen, waarin de kerkelijke wet centraal stond. De wet en orde worden niet meer bepaald door de kerk. Deze rol is inmiddels overgenomen door de staat en maatschappelijke organisaties. De kerk krijgt hierdoor een andere rol. Een inspirerende rol. De Catechismus maakt plaats voor de Bijbel.⁵⁵

Deze verandering is voor sommigen lastig maar biedt ook mogelijkheden. We kunnen op een positieve manier weer opnieuw kijken hoe de kerk in onze samenleving staat. Carlos Mesters zegt: *het clericale is eraf en dat is goed (...) We hebben met Job gezegd: "Die God is mij aangepreft, die wil ik niet." De pruik die ons op is gezet hebben we afgezet. Hij zat te strak. Nu worden er voorzichtig weer een paar haren geboren. Ik bedoel: in secularisatie zit ook iets positiefs. Het kleine zaadje moet nu weer een boom worden waar de vogelen des hemels in kunnen nestelen.*⁵⁶

Op een nieuwe manier naar de Bijbel kijken

In het licht van de secularisatie kunnen wij ook onze relatie tot de Bijbel vernieuwen en dus veel leren van zijn methode. Zijn methode is niet alleen gereserveerd voor de mensen in Latijns-Amerika. Zij leert ons ook op een nieuwe manier ons te verdiepen in de Bijbel. Na Vaticanum II is er een frisse wind in gang gezet in de kerk. Op de ontwikkelingen van zelfstudie die tijdens Vaticanum II ontstaan zijn bouwt Mesters voort. Hij leert ons dat wij vanuit ons eigen leven de Bijbel kunnen lezen en dat het geen statig boek is waarvan wij de verhalen als een soort van film aan ons voorbij laten gaan. Hij laat ons zien dat wij onszelf kunnen herkennen in de tekst en vanuit het besef dat wij het volk zijn, ons geroepen kunnen voelen om te beantwoorden aan het appel wat God aan ons doet. In Brazilië verbinden mensen het dagelijks leven makkelijker met het geloof. Toch zegt Carlos Mesters hierover: *je hebt toch wel eens een pas ingezaaid voetbalveld gezien, waarvan het gras begint op te schieten. Welnu, op een afstand lijkt het fraai groen. Als je er met je neus opzit zie je bijna niks, een paar magere grassprietjes. Zo is het ook met de basisgroepen bij ons. Van een afstand idealiseert men ze gemakkelijk(..) Ik denk dat zij ons hier misschien kunnen helpen de Bijbel op een nieuwe manier te gaan lezen. Voor veel mensen is de Bijbel een vreemd boek geworden, een boek dat weinig te maken heeft met het leven zoals wij dat leiden. In Brazilië, in die basisgemeenschappen met hun kleine Bijbelgroepen, daar lezen mensen de Bijbel alsof ze in een spiegel kijken. Ze zien zichzelf in de Bijbel(...) Ze*

⁵⁵ K. Dekkers, Verslag Symposium "De Kerk en de armen", 5 april 2008, www.missieburo.nl

⁵⁶ B. Bijlma, 23 januari 2009, interview met Carlos Mesters, Volzin, 2009, nr.2. Blz. 3

*breiden de Bijbel ook moeiteloos uit met hun eigen verhalen. Ik denk dat we daar misschien iets van zouden kunnen leren.*⁵⁷

Ons eigen leven aan de Bijbel relateren

Carlos Mesters spreekt verder over de vraag waarom wij dan zoveel moeite hebben met het relateren van ons eigen leven aan de wereld van de Bijbel. Hij legt dit in zijn visie uit volgens de drie stappen die in zijn methode van essentieel belang zijn namelijk Pre-texto, Con-texto en Texto.

- Hij zegt hierover dat in zijn visie veel mensen geen zicht meer hebben op hun situatie, geen besef van de welvaart te midden van een wereld waar meer dan de helft van haar bevolking aan honger en armoede lijdt.
- Veel mensen kunnen hun eigen leven niet in de Bijbel weerspiegeld zien. Het wordt dan geen afspiegeling meer van het leven.
- Door de individualisering zijn we ons gevoel van gemeenschap kwijtgeraakt. Juist binnen gemeenschap vinden we God. Daarom vinden we Hem niet meer, omdat dat slechts in gemeenschapsactiviteit geschiedt.

Binnen de gemeenschap ontstaat zo een sfeer waarin samen de tekst kan worden gelezen en begrepen. Waar in een gemeenschap in vriendelijkheid en hartelijkheid gebeden wordt, dan zal de Geest daar zijn.

Voor de Ontwikkelingshulp

Allereerst kunnen wij er dus van leren van deze methode in de manier waarop wij met de bijbel omgaan, wij leren te kijken vanuit het leven naar de Bijbel. Zodat het een boek wordt van het leven en we ons niet op de letter blindstaren. Het is dan een onderdeel van het leven, geen star boek van 2000 jaar geleden.

Deze methode geeft ons echter niet alleen een Bijbellees methode, het biedt ons een nieuw perspectief: *wellicht kunnen wij meer leren van de armen, dan de armen van ons?* Het maakt ons, met de kennis die wij vergaard hebben, nederig. Het geeft ons ook een realiteit. Dat het leven zoals wij leven wellicht wel vol van luxe is, maar bijna een soort basiselement lijkt te missen wanneer het om betrokkenheid met de Bijbel gaat. Namelijk gewoon via het leven.

---

⁵⁷ Stichting midden onder U: Ko Joosse e.a., onbekend jaar van uitgave, als het woord tot leven komt, Werkkatern nummer 10 Blz. 3

Deze betrokkenheid met de armen biedt zo ook nieuwe perspectieven voor de ontwikkelingshulp. Carlos Mesters verteld over de hardheid van het bestaan in *Zes Dagen in de kelders van de Mensheid*. Daar verbleef hij in de Sertão van Brazilië. Dit is een heel droog gebied in het noord-oosten. De hardheid en moeilijkheid van het leven wordt akelig duidelijk door de verhalen die hij daar noteert.

Een voorbeeld:

In het huis van Sebastião zagen we zijn vrouw achter de naaimachine zitten. Ze zat nieuwe jurken te maken voor haar dochters, want de dag daarop was het doopfeest. Ik zag zo veel jurken dat ik Sebastião verbaasd vroeg: "Hoeveel kinderen heb je, Sebastião?" Antwoord van vader: "Hoeveel kinderen? Eh.....laat me eens kijken..... een stuk of acht." Ik vroeg: Zijn er al gestorven?" "Heel wat!" - "Hoeveel?" - "Eh, dat weet ik niet. Dat weet moeder wel." En hij riep naar zijn vrouw: "Adelaide, hoeveel kinderen van ons zijn er gestorven?" "vijf" antwoordde de vrouw.

Sebastião daarde zich naar mij en bevestigde: "Vijf zijn er dood." Ik vroeg: "waarom gaan er zo veel kinderen dood?" Sebastião keek me verwonderd aan en zei: " Maar Freij, ze moeten wel doodgaan. Wat zou ik moeten beginnen met zoveel kinderen in huis?" Ik zei niks meer. Ik wist ook niet wat ik had kunnen zeggen.⁵⁸

Op een symposium in Roermond in 2008 sprak Carlos Mesters over zijn werk. Hier sprak ook iemand van Cordaid over de ontwikkelingshulp en hoe Cordaid als ontwikkelingshulp organisatie aanwezig poogt te zijn in het leven van de armen. Zij proberen dit door de samenhang tussen de pijlers die Carlos Mesters noemt (namelijk werkelijkheid, bijbel en gemeenschap) te herstellen.

René Grotenhuis verteld over een moment waarbij hij een vrouw ontmoette die in de oorlog in Darfur samen met haar kinderen de ergste dingen had meegemaakt. Hij vroeg haar hoe ze verder moest met haar leven, terwijl ze vluchtte naar een ander gedeelte van het land.

Haar antwoord was eenvoudig maar straalde kracht uit. Ze antwoordde dat ze met wat materiaal, zaad en water aan de slag gaat. Verder ziet ze wel.

Deze gebeurtenis was hem bijgebleven door de kracht van de vrouw om door te zetten ondanks de ellende die haar overkomen was.

Hiermee verteld René Grotenhuis dat armoede niet zielig is, en de mensen dus ook niet als dusdanig behandeld dienen te worden. Ze zijn heel krachtig en tonen grote inzet om de

---

⁵⁸ C. Mesters, 1980, *Zes dagen in de kelders van de mensheid*, Roeland Foto-Offset BV, Den Haag. Blz. 21

mogelijkheden die ze hebben te realiseren. Hij herinnert aan de Bijbel waarin Jezus zegt *zalig zijn de armen (Lc 6,20)*. Jezus heeft zijn oog op de arme gericht. Niet als zielig, hopeloos geval maar als een sterke, krachtige en moedige mens. Ontwikkelingssamenwerking dient deze kracht te erkennen en vanuit daar de armen te steunen. Hij verteld dat dat niet vanzelfsprekend is omdat armoede vaak doet denken aan gebrek. Hierin wordt het tekort juist benadrukt. Cordaid wil armen juist een kans geven om aan hun kracht uiting te geven, door ze de kans te geven om hun leven weer op te pakken. Zodat niet het tekort maar de kracht benadrukt wordt. Hij spreekt over hoe hij werkt volgens de methode die ook door Carlos gehanteerd wordt. Eerst de concrete werkelijkheid van een land onderzoeken, beoordelen vanuit katholieke criteria (ontleend aan de Bijbel), om vervolgens veranderingen te steunen ten dienste van de arme gemeenschap. Nooit alleen maar altijd samen met de mensen zelf.⁵⁹

Ik heb zelf vaak het idee dat, zoals René Grotenhuis dat ook zegt, mensen in ontwikkelingslanden de mensen vaak zielig worden gevonden. Hieruit voortvloeiend ontstaat al snel, naar mijn idee, het handelen vanuit het idee van een westerling die uit nobelheid laat zien aan de arme hoe het hoort en de “zielige” mensen helpt.

Ik zie vaak bij mijn eigen leeftijdsgroep dat er veel jongeren zijn die vrijwilligerswerk gaan doen aan de andere kant van de wereld, om de mensen daar te helpen. Ik vraag me dan altijd af of deze houding van mensen helpen echt oprecht is of meer een soort sensatie van in het buitenland mensen helpen. Immers, waarom wel kindjes in Kenia helpen maar hier in Nederland niet omkijken naar de zwerver op de hoek?

Daarom is het denk ik belangrijk als wij een bewustzijn krijgen om op te komen voor onze naaste, om naar onze broeder om te kijken. De kerk kan hier ons in grote mate bij helpen door de solidariteit die zij beoefent. Wij kunnen deze houding van solidariteit dus vooral in parochiecontext eigen maken, zodat we een brug kunnen slaan tussen de betrokkenheid met de armen, die juist zo sterk gepredikt wordt in Carlos Mesters’ methode, en ons eigen leven.

Kaïn en Abel- een voorbeeld van een toepassing van zijn methode in Nederland

Op de volgende bladzijde bespreek ik het verhaal van Kaïn en Abel, en daarop volgend een methode, ontwikkeld door stichting midden onder u. Zij geven in een werkkatern methodes aan over hoe wij Carlos Mesters’ methode in onze eigen parochies kunnen praktiseren. Op wat voor manier wij een koppeling kunnen maken tussen de Bijbel en ons eigen leven.

---

⁵⁹ K. Dekkers, Verslag Symposium “De Kerk en de armen”, 5 april 2008, www.missieburo.nl

In deze methode wordt het verhaal van Kain en Abel besproken. In dit verhaal staat het volgende

1 De mens, Adam, had gemeenschap met Eva, zijn vrouw, en zij werd zwanger en bracht Kaïn ter wereld.

‘Met de hulp van de H E E R,’ zei ze, ‘heb ik het leven geschonken*’

aan een man!’ **2** Later bracht ze zijn broer ter wereld, Abel. Abel werd herder, Kaïn werd landbouwer. **3** Op een keer bracht Kaïn de H E E R een offer van wat hij had geoogst. **4** Ook Abel bracht een offer; van de eerstgeboren dieren van zijn kudde koos hij de mooiste uit. De H E E R merkte Abel en zijn offer op, **5** maar voor Kaïn en zijn offer had hij geen oog. Dat maakte Kaïn woedend, zijn blik werd donker. **6** De H E E R vroeg hem: ‘Waarom ben je zo kwaad, waarom kijk je zo donker?’ **7** Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken? Handel je slecht, dan ligt de zonde op de loer, begerig om jou in haar greep te krijgen; maar jij moet sterker zijn dan zij.’ **8** Kaïn zei tegen zijn broer Abel: ‘Laten we het veld in gaan.’*

Toen ze daar waren, viel hij zijn broer aan en sloeg hem dood. **9** Toen vroeg de H E E R: ‘Waar is Abel, je broer?’ ‘Dat weet ik niet,’ antwoordde Kaïn. ‘Moet ik soms waken over mijn broer?’ **10** ‘Wat heb je gedaan?’ zei de H E E R. ‘Hoor toch hoe het bloed van je broer uit de aarde naar mij schreeuwt. **11** Daarom: vervloekt ben jij! Ga weg van deze plek, waar de aarde haar mond heeft opengesperd om het bloed van je broer te ontvangen, het bloed dat jij vergoten hebt. **12** Ook al bewerk je het land, het zal je niets meer opbrengen. Dolend en dwalend zul je over de aarde gaan.’ **13** Kaïn zei tegen de H E E R: ‘Die straf is te zwaar. **14** U verjaagt mij nu van deze plek en ik mag u niet meer onder ogen komen, en als ik dan dolend en dwalend over de aarde moet gaan, kan iedereen die mij tegenkomt mij doden.’ **15** Maar de H E E R beloofde hem: ‘Als iemand jou doodt, zal dat zevenmaal aan hem worden gewroken.’ En hij merkte Kaïn met een teken, opdat niemand die hem tegenkwam hem zou doodslaan. **16** Toen ging Kaïn bij de H E E R vandaan en hij vestigde zich in Nod,*
een land ten oosten van Eden.⁶⁰

---

⁶⁰ Genesis 4:1-16 Nieuwe Bijbel Vertaling. Bron: www.Bijblij.net

2. MENS, WAAR IS JE BROEDER, JE ZUSTER?

Lied en openingsgebed.

*** Uit het leven**

In deze bijeenkomst horen we het verhaal van Kain en Abel. Een verhaal van jaloezie, moord en doodslag. Kain ziet zich voor de vraag gesteld: Mens, waar is je broer?

Deze vraag aan Kain roept om een antwoord. Ook nu, voor ons, is dit een vraag waarvoor we niet kunnen weglopen. Zij roept op tot verantwoordelijkheid binnen menselijke relaties. Hierover gaan we met elkaar van gedachten wisselen.

We beginnen met een vraag aan onszelf:

Hoe ervaar jij deze vraag in jouw leven: Mens, waar is je broeder, je zuster?

stilte gevolgd door uitwisseling.

*** Uit de Schriften**

We lezen een gedeelte voor uit het boek Genesis: 4, 1 - 16.

Enkele vragen voor verdere uitwisseling:

Wat treft jou het meest in deze tekst?

Welk antwoord geeft Kain?

Welke houding weerspiegelt zijn antwoord?

Wat zijn de consequenties van de houding van Kain, zowel voor zijn relatie met Abel als voor hemzelf?

stilte gevolgd door uitwisseling.

*** Leven - Schrift**

Wij hebben eerst van gedachten gewisseld over de vraag: Mens, waar is je broer, je zus? Daarna hebben we het verhaal van Kain en Abel gelezen.

Aan de hand van de volgende vragen proberen we ons leven te spiegelen aan de Schrift:

Herken je in je eigen leven de houding van Kain en de consequenties daarvan?

Hoe zouden we deze houding kunnen of willen veranderen?

stilte gevolgd door uitwisseling.

*** Het leven viëren**

Na het gesprek luisteren we nog een keer naar het gedeelte uit het boek Genesis: 4, 1 - 16.

Uitnodiging om kort onder woorden te brengen wat er in ons leeft aan hoop en twijfel, aan vreugde en teleurstelling.

Slotgebed en lied.

⁶¹ Stichting midden onder U: Ko Joosse e.a., onbekend jaar van uitgave, als het woord tot leven komt, Werkkatern nummer 10. Blz. 12

Opvallend is de eerste vraag: “Mens, waar is je broeder, je zuster?” Er wordt een vraag vanuit het leven gesteld. Het doet een oproep aan ons om na te denken over onze solidariteit naar onze medemens. Waar is onze broer of zus? Is het de dakloze die altijd bij de Albert Heijn kranten verkoopt? En hoe stellen wij ons op ten opzichte van deze broer en zus?

Zijn wij als Kaïn? Of meer als Abel? Ontvangen wij, of zijn wij jaloers op wat de ander ontvangt? Als wij jaloers zijn, hoe gaan we met deze jaloezie om?

De houding van Kain lijkt onverschilligheid uit te stralen. Zijn wij ook zo of gedragen wij ons verantwoordelijk voor onze daden?

Dit zijn allemaal vragen die het verhaal, en de Bijbel aan ons stelt. Laten wij ons bevangen door de zonde? Toch beschermt de Heer ons, zelfs wanneer wij in zonde leven, lijkt het verhaal ons te vertellen. Het zal onszelf het meest treffen, dwalen en dolen zullen we, wanneer we uit afgunst onze broeder vermoorden.

Dit stelt ons de vraag: Handelen wij volgens de geboden van God? Die vraag stelt de Bijbel ons keer op keer. Hoe maken wij dit waar in onze straat, wijk, stad en zelfs land? Maken wij ons de methode die Carlos Mesters ons voorlegt eigen?

Conclusie

Een jongeman, die de hoogste graad van menselijk weten wilde bereiken ging raad vragen bij een professor, die niet erg geleerd, maar wel heel wijs was. Hij vroeg: "Meneer de professor, wat is de hoogste graad van het menselijk weten?" De professor antwoordde: "dan moet je de grenzen van het weten kennen en ervaren."

Waarop de jongeman vroeg: "Wie kan mij hierin onderrichten, waar vind ik de school hiervoor?" De professor antwoordde: "die school, dat is het volk, de leerlingen en zijn kinderen, de onderwijzers zijn zij die niets weten."

Toen liet de jongeman zich als een kind in die school van het volk inschrijven en werd leerling van hen die niets weten."⁶²

Voor mij schuilt de essentie van het verhaal van Carlos Mesters in dit verhaaltje. Het toont aan dat het échte weten bij het volk ligt. Terugrijpend op mijn vraagstelling zal ik dit verder toelichten.

Op wat voor manier is de methode van Carlos Mesters binnen het Latijns-Amerikaanse klimaat van de bevrijdingstheologie van betekenis geweest, en wat kunnen wij leren van zijn methode?

De methode van Carlos Mesters is is een tijd ontstaan waarin enerzijds de kerk vernieuwend bezig was door ontwikkelingen die zich op dat moment voordeden met Vaticanum II. Hieronder behoorden ontwikkelingen als invoering van de volkstaal en aanpassing van de kerkdienst met eigen volkse gewoontes. Hierdoor werd de kerk soepeler en kregen mensen meer het idee dat de kerk een kerk van het volk werd.

Anderzijds zijn de maatschappelijke ontwikkelingen ook van belang geweest voor de opkomst van Carlos Mesters. Als het gevolg van het werk en methode van Paulo Freire, werd de alfabetisering vergroot door een speciaal programma van volwasseneneducatie. Hierdoor werd de Bijbel voor meer mensen toegankelijk. Een andere belangrijke factor vond plaats op sociaal-maatschappelijk niveau. Door de ontwikkelingen in de maatschappij kent de bevolking van Latijns-Amerika een strijdende houding die is ontstaan door jarenlange onderdrukking en uitbuiting van andere landen, door het kolonialisme, maar ook door economische afhankelijkheid. Bij het militant lekenpastoraat werd een koppeling gemaakt tussen de kerk en deze strijdlustige houding van het volk zelf.

---

⁶² C. Mesters, 1980, Zes dagen in de kelders van de mensheid, Roeland Foto-Offset BV, Den Haag. Blz. 5

Door de verandering in houding van het volk van onderdrukking naar strijden voor vrijheid, zowel op maatschappelijk niveau als op kerkelijk niveau sloeg de bevrijdingstheologie zo goed aan bij de ontwikkelingen waarin de maatschappij toen verkeerde.

Ik heb gedurende het schrijven van mijn scriptie gemerkt dat de scheidingslijn tussen de bevrijdingstheologie en de methode van Carlos Mesters heel dun is. Zowel de theologie van de bevrijding als Carlos Mesters strijden voor het volk. En daarmee samenhangend voor een theologie die vanuit de onderdrukten redeneert. Beide manieren strijden voor een bevrijdende opvatting van de Bijbel en het instituut kerk die vanuit deze boodschap van bevrijding functioneert.

De manier waarop Carlos Mesters zijn methode uitoefent is heel anders dan de manier waarop de traditionele exegese dat doet. Hij gaat vanuit het leven naar de Bijbel toe en poogt te exegetiseren op een manier waarbij de historisch letterlijke en de betekenis voor de mensen hand in hand. Hij doet dat op een manier waarbij een drietal aspecten samen komen. Vanuit de werkelijkheid die op dat moment voorhanden is, analyseren de mensen hun huidige situatie en vanuit dat licht wordt de Bijbel gelezen. Dit leidt tot een samenzijn door een gemeenschapservering. Binnen deze gemeenschapservering, zegt Carlos, komt de tekst tot haar betekenis. God heeft zijn woorden aan het volk gegeven, dus het volk kan deze het beste begrijpen.

Mijns inziens schuilt hierin ook een gevaarlijk punt, namelijk de stelling dat het volk eerder toegang tot de Bijbel heeft en daarmee een werkelijk begrip van God (en zijn boodschap) dan de geleerde. Dit is toch een snel gemaakte conclusie. Daarom is het goed dat Carlos Mesters vaak benadrukt dat er twee rails nodig zijn om een spoor te vormen. Hij acht de interpretatie van het volk als even groot belang als de interpretatie van de exegeten. Beide zijn van belang om tot een goed verstaan van de Bijbel te komen, hij noemt deze twee dan ook regelmatig als “twee rails van een spoor” die beide nodig zijn wanneer een trein overheen moet kunnen rijden.

Met het volk doelt Carlos Mesters in de eerste plaats op de mensen die verdrukt zijn en in armoede. Hier moet echter wel bij gezegd worden dat dit volk hiermee niet arm van geest is. Nee, het is eerder andersom. *Zalig zijn de armen* zegt Jezus in Lucas. Het volk heeft hem dan ook meer geleerd dan hij aan hen, zegt hij in een interview in volzin.

Ik denk dat met de ervaringen die Carlos Mesters heeft opgedaan en de methode die hij in Braziliaanse context heeft opgesteld, wij ook veel kunnen leren. Ondanks dat onze situatie heel anders is dan de context waarin de arme boeren van Brazilië leven, kunnen ook wij de Bijbel eigen maken. Dit noemt hij *de spiegel laten functioneren als een spiegel*. Zodat wij ons leven zien in de Bijbel. Niet een abstract boek vol verhalen die ver van ons af staat, maar een boek

met levende verhalen waarin wij onszelf kunnen herkennen zodat het gaat leven en onderdeel wordt van ons leven.

Ik begon mijn verhaal met een vraag: luisteren wij naar God vandaag?

Ik heb hier nu niet opeens een antwoord op, maar ik heb wel door het schrijven van mijn scriptie inzicht gekregen in de manier waarop Carlos Mesters zoekt naar Gods stem te midden van het leven. En ik denk dat als wij zijn methode ons eigen maken, dat Gods stem ook in ons leven zichtbaar wordt wanneer wij ons leven in de Bijbel herkennen.

Gaandeweg heb ik gemerkt dat in Mesters' verhalen zelf zijn bedoeling het beste overkomt. Hij vertelt veel in verhalen en beeldspraak. Om zijn intentie duidelijk te maken heb ik vaak hem geciteerd, omdat dat mijns inziens de waarde van zijn verhaal het meest in stand houdt.

Zodat we leren dat God een bevrijdende God is, niet alleen van de armen, maar van Zijn volk, en dat zijn ook wij. Dit houdt concreet in dat wij handelen naar onze medemens vanuit solidariteit, zoals hij dat naar de armen toont. Op welke manier wij deze solidariteit tonen, is onze eigen keus, maar het gaat om een engagement met de armen van deze wereld, in de breedste zin van het woord. Wij kunnen in Carlos Mesters' voetstappen treden door deze methode ook in onze eigen parochies te praktiseren. Dit kunnen we doen op de manier zoals voorgesteld in het werkkatern. Mijns inziens is dit echter te formeel geformuleerd. Een nabijheid met het leven die eenvoud veronderstelt, toont haar eenvoud ook in taal. Toch geeft het een goed beeld van hoe wij hier met Carlos' methode aan de slag kunnen. Zodat we ook aan deze kant van de wereld, leven vanuit een bewustzijn van solidariteit naar de armen. Ook onze armen. Dat we een keer een glimlach werpen naar de vrouw die zit te bedelen, in plaats van haar te negeren.

Literatuurlijst

Akker van den, N., Nissen, P. *Wegen en Dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*. Amsterdam; Boom 1999.

Bijlma, B. *interview met Carlos Mesters*, Volzin nr. 2, 23 januari 2009

Boff L., Boff, C. *Wat is Theologie van de Bevrijding?* Apeldoorn; Averbode 1986

Bradford Burns, E. *Latin America. A Concise Interpretive History*. New Jersey; Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs 1972

Chadwick, O. *A History of Christianity*. London; George Weidenfeld & Nicolson Ltd The Orison Publishing Group 1995

Dekkers, K. *Verslag Symposium "De Kerk en de armen"*, 5 april 2008 , bladzijde nummers zijn van het gekopieerde artikel van www.missieburo.nl in word.

Droogers-Zoutewelle, I. *Leren van gewone mensen. De volkse lezing van de bijbel bij Carlos Mesters*. 's Gravenhage; Boekencentrum B.V. 1990

Geroepen tot een beroep. Verslag en nabeschuwing van drie studiedagen. Special Kontaktblad VWP. september 1997

Gutmann, M., Matos Rodriguez, F. Stephen, L. Zavella, P. *Perspectives on Las Americas. A reader in culture, history and representation*. United Kingdom; Blackwell Publishing 2003

Joose, K. Borne van den, E., Brinkhof, J., Corvers, M. *Werkkatern 10: Als het woord tot leven komt*. Stichting midden onder U. Valkenburg; Stegr@print

Mesters, C. *Zes dagen in de kelders van de mensheid*, Den Haag; Roeland Foto-Offset BV 1980

De Nieuwe Bijbelvertaling, Nederlands Bijbelgenootschap 2004/2007

Puleo, M. *The struggle is one. Voices and visions of liberation*. Albany; State University of New York Press 1994

Schuurmans, K. *Theologie van de Bevrijding: Wat is dat?* 1995

VWP Special Kontaktblad september 1997: *Geroepen tot een beroep, verslag en nabeschouwing van drie studiedagen*.

Vylder, de G. *Globalisering, groei en ontwikkeling. Een andere kijk op de hedendaagse economische wereldgeschiedenis (1776-2005)* Antwerpen-Apeldoorn; Garant-uitgevers 2006

Welzen, H., *woord in beweging, Inleiding voor: Experimenten met Kerkdiensten*. Tiende landelijke werkdag Apeldoorn. 6 november 2004

Wit, de J.H., *Leerlingen van de Armen*. Amsterdam; VU uitgeverij 1991

Afbeelding op blz. 18

<http://ocupacaodandara.wordpress.com/2009/08/17/frei-carlos-mesters-visita-ocupacao-dandara/>